

Miksi kertoisin, kun se ei auta?

Raportti nuorten kiusaamiskyselystä

MLL
MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Onni löytyy arjesta.

Julkaisija: Mannerheimin Lastensuojeluliitto
Toinen Linja 17
00530 Helsinki

tukioppilastoiminta@mll.fi
www.mll.fi/tukioppilastoiminta

Kirjoittajat: Juuso Peura, Mikko Pelkonen, Laura Kirves

Ulkoasu ja taitto: Tarja Petrell, Studio Gemma Oy

Kannen valokuva: Raisa Kyllikki Karjalainen

Paino: Tyylipaino 2009

1.	Johdanto ja kyselyn tausta	5
	Vertaissuhteiden merkitys	6
	Koulun toimintakulttuuri ja normit	6
	Kiusaamista on vaikea havaita	7
	Mikä on kiusaamista?	7
2.	Kyselyn toteutus ja otos	9
3.	Kouluviihtyvyys ja turvallisuus	10
	Koulussa viihtyminen	10
	Arvostavatko opettajat oppilaiden mielipiteitä?	10
	Koettu turvallisuus	13
	Onko kiusaaminen hyväksyttyä?	13
4.	Vertaissuhteet	15
	Yksinäisyys välitunneilla	16
	Viihtyvätkö koulukaverit seurassani?	17
	Oppilaiden luottamus koulun kykyyn torjua yksinäisyyttä	17
5.	Kiusaamisen yleisyys ja muodot	19
	Kiusattujen määrä	19
	Missä kiusaaminen tapahtuu?	20
	Kiusaamisen muodot	22
6.	Kiusaamisen muut osapuolet	23
7.	Kiusaamisesta puhuminen ja apu	24
	Kenelle olisi helppo puhua, jos joutuu kiusatuksi?	24
	Kertovatko nuoret jollekin, kun heitä kiusataan?	25
	Kenen kanssa puhuminen auttaa?	25
	Miksi kiusatut eivät puhu?	27
	Kiusattujen puolustaminen	28
	Kuka puolustaa ja mitä siitä seuraa?	29
8.	Fyysinen väkivalta kouluissa	30
	Väkivallan kokemukset ja kiusaaminen	31
9.	Seksuaalinen häirintä	33
	Seksuaalisen häirinnän kokemukset ja kiusaaminen	33
10.	Yhteenveto ja johtopäätökset	37
	Keskeiset tulokset ja suositukset	42
	Lähteet	44

Esipuhe

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja nuorten puhelimeen ja nettiin tulevissa yhteydenotoissa koulukiusaaminen on vuodesta toiseen kymmenen yleisimmän huolenaiheen listalla. Osa lapsista ja nuorista murehtii kesälomallaankin sitä, tulevatko he kiusatuiksi tai jatkuuko kiusaaminen koulun alkaessa. Kiusaaminen huolettaa myös MLL:n Vanhempainpuhelimeen ja -nettiin yhteyttä ottavia vanhempia.

MLL on vuodesta 2005 lähtien seurannut kouluhyvinvoinnin kehitystä toteuttamalla valtakunnallisen kiusaamiskyselyn. Kysely on tehty vuosittain internetkyselynä nuorille. Vuonna 2006 tehtiin kysely myös vanhemmille ja vuonna 2007 opettajille. Liitto toteutti keväällä 2009 kiusaamiskyselyn vanhemmille yhteistyössä Taloustutkimuksen kanssa. Tämä raportti kuvaa liiton syksyllä 2008 tekemän nuorten internetkyselyn tuloksia. Kyselyjen tuloksia hyödynnetään liiton vaikuttamistoiminnassa ja koulujen kanssa tehtävässä yhteistyössä.

MLL on jo vuosikymmeniä tuottanut aineistoja ja toimintamalleja oppilaiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseksi sekä kiusaamisen ehkäisemiseksi koulussa. Liiton keskeisiä työmuotoja ovat tukioppilastoiminta ja koulurauhatyö. Tukioppilaat ovat vapaaehtoisia yläkoululaisia, jotka haluavat toimia kouluyhteisönsä hyväksi ja auttaa muita oppilaita. Tukioppilaat järjestävät yhteishenkeä kohottavia tapahtumia ja

tukevat uusien oppilaiden kotiutumista kouluun. Koulurauha on MLL:n, Opetushallituksen, sisäasiainministeriön poliisiosaston ja Folkhälsanin yhteinen ohjelma, jonka tavoitteena on rakentaa psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti turvallinen kouluvuosi. Tavoitteena on, ettei ketään kiusataisi, ettei kukaan jäisi yksin ja jokainen oppilas voisi kokea olevansa oman kouluyhteisönsä tärkeä ja arvostettu jäsen. Kysymys on jokaisen lapsen ja nuoren oikeudesta kiinnittyä turvallisesti yhteisöönsä ja sitä kautta yhteiskuntaan. Tämä vähentää myös yhteiskunnasta syrjäytymisen riskiä.

Kiusaamisen ja muun väkivallan ehkäiseminen on aina aikuisten vastuulla, mutta ilman oppilaiden mukanaoloa se ei onnistu. Vanhemmat ovat tärkeä voimavara kouluyhteisön hyvää ilmapiiriä ja yhteisöllisyyttä rakentavassa työssä. Parhaimmillaan kiusaamisen vastainen työ tukee lasten ja nuorten hyvinvointia ja oppimista, edistää koulun turvallisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Koulukiusaamisen vastainen työ ehkäisee myös työpaikkakiusaamista ja edistää ihmisten keskinäistä välittämistä ja huolenpitoa.

Mirjam Kalland

pääsiihteeri

1. Johdanto ja kyselyn tausta

Tutkimusten mukaan Suomen peruskouluissa on toistuvasti eli vähintään kerran viikossa kiusattuja lapsia 6–10 %. Se tarkoittaa, että kahdenkymmenen oppilaan luokassa on arviolta yksi tai kaksi lasta, joita toistuvasti kiusataan. Sellaisia kouluja, joissa ei esiinny kiusaamista, on siis hyvin harvassa. Kiusattujen oppilaiden lisäksi koulussa on lukuisia oppilaita, jotka joko itse kiusaavat, seuraavat kiusaamista sivusta tai pelkäävät tulevansa kiusatuksi. Jo pelko kiusatuksi tulemisesta voi vaikuttaa oppilaiden käyttäytymiseen ja heikentää kouluviihtyvyyttä. Koulukiusaamisen muodot ovat moninaisia, eikä aikuisen ole niitä aina helppo havaita. Tänä päivänä kiusaamista tapahtuu myös internetissä ja kännykän välityksellä.

Koulukiusatuksi joutuminen on aina kehityksellinen riski. Koska kiusattuna oleminen on varsin pysyvää, kiusattu saattaa olla uhrin roolissa vuosia. Tämä on erityisen traumaattista lapsen ja nuoren kehitykselle. Kiusattu saattaa olla vuosia epäsuosittu, koko luokan torjuma lapsi. Tällaiseen asemaan joutuneen lapsen on hyvin vaikea päästä siitä eroon omin voimin. Hänen käytöksensä tulkitaan kielteiseksi, ja lopulta hänen ajatellaan ansaitsevan kiusaamisen (Salmivalli 2005).

Kiusattuna oleminen on lyhyellä aikavälillä yhteydessä muun muassa ahdistuneisuuteen, huonoon itsetuntoon ja kielteiseen minäkuvaan, yksinäisyyteen, itsetuhoajatuksiin ja masentuneisuuteen. Pitkään kiusattujen lasten oireet pahenevat senkin jälkeen, kun kiusaaminen on loppunut. Kiusaamisen seuraukset voivat jatkua aikuisikään saakka. Kuitenkin jos lapsella on kiusaamisesta huolimatta ollut edes joitakin vertais-suhteita tai yksi ystävyssuhde, kiusaamisen vaikutukset eivät ole niin vakavat myöhemmällä iällä (Smith, Pepler & Rigby 2001).

Kiusaaminen on kehityksellinen riski myös kiusaajalle. Jos kiusaaja saa jatkaa kiusaamista kenenkään siihen puuttumatta, on riski, että hän käyttäytyy aggressiivisesti myöhemminkin. Olweus (1991) on todennut tutkimuksessaan, että kiusaajista tulee muita useammin antisosiaalisia ja heillä on useita erityyppisiä

sopeutumisen ongelmia. Erityisen suuri riski rikollisuuteen on niillä pojilla, jotka kiusaavat ja ovat kiusattuja ja joilla sen lisäksi on mielenterveysongelmia (Sourander ym. 2007.) Lisäksi kiusaaja saattaa jatkaa kiusaamista myöhemmin työelämässä. Kiusaamisen seuraukset ovat siis hyvin vakavia ja pitkäkestoisia. (Salmivalli 2003.) Tutkimuksen mukaan kiusaamiseen puuttumiseksi ei riitä, että kiusaaminen saadaan loppumaan, vaan erityistä huomiota on kiinnitettävä kiusaajien mahdollisiin mielenterveysongelmiin ja niiden hoitamiseen (Sourander ym. 2007).

Yksilöllisistä tekijöistä huolimatta kiusaaminen on vahvasti ryhmä- ja yhteisötason ilmiö. Kiusaamiselle on tyypillistä, että se kehittyy yleensä ryhmässä ja perustuu ryhmän jäsenten keskinäisiin sosiaalisiin suhteisiin. Siihen liittyy yleensä vääristynyt vallan tavoittelu. Kiusaamalla voidaan tavoitella esimerkiksi asemaa, suosiota, ystäviä tai huomiota ryhmässä. Ryhmän jäsenet ovat yleensä tietoisia kiusaamisesta, ja kiusaaminen koskettaa siten koko ryhmää. Kiusaamiseen liittyvät erilaiset roolit ovat merkityksellisiä ja kertovat siitä, mitä muut tekevät silloin, kun jotakuta luokan oppilasta kiusataan. Myös niin sanotut hiljaiset hyväksyjät mahdollistavat kiusaamisen jatkumisen (ks. esim. Salmivalli 1998, Hamarus 2008).

Kiusaaminen tapahtuu ryhmässä ja siihen vaikuttavat monet yhteisön kulttuuriin, toimintatapoihin ja normeihin liittyvät tekijät. Kiusaamisen ennaltaehkäisy on siis paljolti yhteisötason asia. Esimerkiksi Ma (2002) on osoittanut, että alakoulussa kiusaamista ehkäiseviä yhteisötason tekijöitä ovat sääntöjen selkeys ja johdonmukaisuus. Yläkoulussa taas selkeät ja riittävät oppimistavoitteet ja motivoituneisuus koulutyöhön vähensivät kiusaamista. Kiusaamista voidaan siis ehkäistä siihen puuttumisen lisäksi myös myönteisillä yhteisöön liittyvillä tavoitteilla.

Perusopetuslaki (628/1998, 29. §) säättää opetuksen osallistuvalla oikeuden turvalliseen opiskeluympäristöön. Lisäksi se velvoittaa opetuksen järjestäjän laatimaan opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusamiselta ja

häirinnältä sekä toimeenpanemaan suunnitelman ja valvomaan sen noudattamista ja toteutumista. Opetushallituksen tulee opetussuunnitelman perusteissa antaa määräykset suunnitelman laatimisesta. MLL:n (2007) opettajille tekemän kyselyn mukaan osalla kouluista puuttuu edelleen kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelma.

Tämän, syksyllä 2008 tehdyn internetkyselyn tarkoituksena oli selvittää yläkoulujen, lukiodien ja ammattioppilaitosten oppilaiden kokemuksia ja käsityksiä koulukiusaamisesta ja siihen liittyvistä tekijöistä. Kyselyssä selvitettiin myös oppilaiden kokemuksia fyysisestä väkivallasta ja seksuaalisesta häirinnästä sekä verkossa tapahtuvasta kiusaamisesta. Kyselyn lähtökohtana oli, että kiusaamisongelmaan vaikuttaa yksilöllisten tekijöiden lisäksi monet koulun toimintakulttuuriin, kouluhyvinvointiin, oppilaiden vertaissuhteisiin sekä opettajien ja oppilaiden välisiin suhteisiin liittyvät tekijät.

Vertaissuhteiden merkitys

Vertaisryhmällä tarkoitetaan suunnilleen saman ikäisten lasten tai nuorten joukkoa. Päiväkotiryhmä tai koululuokka on tyypillinen vertaisryhmä (Laine & Neitola 2002). Koululuokan vertaissuhteet saattavat kestää useita vuosia, mistä syystä niillä on erityinen merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Vertaissuhteissa lapsi tai nuori rakentaa käsitystä itsestään suhteessa toisiin. Vertaissuhteessa rakentuvat niin ikään lapsen tai nuoren asenteet, arvot ja normit, siinä harjoitellaan vuorovaikutustaitoja ja saadaan palautetta omasta käyttäytymisestä (Pörhölä 2008).

Vertaissuhteilla on tärkeä merkitys yksilön psyykkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. Vertaissuhteissa koetut vastoinkäymiset muodostavat riskin lapsen kehitykselle ja ennustavat vaikeuksia myöhemmin elämässä. Ne voivat vaikeuttaa nuoren opiskelumuotiota sekä oppimistaitoja ja siten vaikeuttaa yksilön sopeutumista työelämään. Ne voivat johtaa jopa sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen myöhemmin elämässä (Pörhölä 2008).

Erityinen riski kehitykselle näyttäisi olevan lapsen joutuminen muiden lasten torjunnan tai kiusaamisen kohteeksi. Myös syrjään vetäytyminen ja yksinäisyys ovat riskitekijöitä, riippumatta siitä, liittyvätkö ne lapsen omaan käyttäytymiseen vai muiden lasten käyttäytymiseen. Pitkään jatkuessaan ongelmat toverisuhteissa merkitsevät lapselle fyysistä, sosiaalista ja emotionaalista ulkopuolelle ajautumista ja muodostavat näin syrjäytymisriskin (Laine & Neitola 2002). Toisaalta jo kohtuulliset sosiaaliset taidot ja suosio vertaisryhmässä

näyttäisivät suojaavan lasta vaikeuksilta. On todettu, että jos lapsella on jo alle kouluikäisenä ystävyys-suhteita, hänen kouluviihtyvyytensä ja oppimismotivaationsa kasvavat. Jos ystävyys-suhte tai -suhteet kestävät useamman vuoden, kouluviihtyvyys niin ikään pysyy positiivisena useita vuosia (Laine & Neitola 2002).

Vertaisryhmällä on merkitystä lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. Torjuttu lapsi ei pääse harjoittelemaan vuorovaikutustaitojaan ja hänellä on usein hyvin vähän myönteistä vuorovaikutusta ryhmässä. Näin hänelle alkaa muodostua kielteinen käsitys itsestään sekä muista, eivätkä sosiaaliset taidot pääse kehittymään. Niin kiusaajien kuin kiusattujen liittyminen vertaisryhmään on usein epäonnistunut (Salmivalli 2005).

Kokemukset kiusaamisesta voivat vaikuttaa nuoren vertaissuhteisiin senkin jälkeen, kun kiusaaminen sinänsä on loppunut. Pörhölä (2008) onkin tuonut esiin, miten tärkeää olisi palauttaa kiusattujen luottamus vertaisiin, jotta kiusaamisen pitkäaikaisilta vaikutuksilta vältyttäisiin.

Kiusaamisen ehkäisyn kannalta on tärkeää, että vanhemmat, päiväkotitoimi ja koulu edistävät lapsen myönteisten vertaissuhteiden kehittymistä ja vertaisryhmiin kiinnittymistä sekä tukevat lasten ja nuorten ystävyys-suhteiden pysyvyyttä.

Koulun toimintakulttuuri ja normit

Koulun viralliset säännöt laaditaan yleensä kouluyhteisön viihtyvyyden, turvallisuuden ja työrauhan edistämiseksi. Monissa kouluissa säännöt ovat jollain tavalla esillä ja niitä käsitellään usein lukuvuoden alussa. Kiusaaminen on useimmiten koulujen säännöissä selvästi kielletty, mistä oppilaat ovat yleensä hyvin tietoisia. Oppilaat myös asennoituvat kiusaamiseen pääosin kielteisesti ja pitävät sitä yleisesti vääränä. Miksi oppilaiden asenteet ja koulun viralliset säännöt eivät kuitenkaan näytä toteutuvan oppilaiden käyttäytymisessä?

Virallisten normien lisäksi käyttäytymisemme vaikuttavat aina ryhmän kirjoittamattomat säännöt eli niin sanotut epäviralliset normit. Yhteisössä vallitseviin epävirallisiin normeihin liittyy aina sosiaalinen paine, jopa pelko, joka ohjaa ryhmän jäsenten käyttäytymistä. Pelko syntyy siitä, että yhteisö rankaisee normien noudattamatta jättämisestä. Jos luokan epäviralliset normit sallivat kiusaamisen ja ehkä kannustavatkin siihen, kukaan ei uskalla asettua puolustamaan kiusattua tai muuten vastustamaan kiusaamista, vaikka kokisi sen oikeaksi. Pelko siitä, että joutuu itse kiusatun asemaan, voi olla liian voimakas. Myös kiusaamisen ilmiäntami-

nen koulun henkilökunnalle on usein oppilaskulttuurin epävirallisten normien mukaan kiellettyä (ks. esim. Hamarus 2006).

Kouluyhteisön epäviralliset normit vaikuttavat myös siihen, saako toisia kiusaamalla hankittua itselleen arvostusta ryhmässä. Hamaruksen (2006) mukaan ryhmässä vallitsevat kulttuuriset arvostukset määrittelevät usein sitä, mistä asioista oppilaita ryhmässä kiusataan. Kiusaamisessa syyksi usein mainitaan kiusatun erilaisuus. Todellisuudessa erilaisuus voi olla tuotettua erilaisuutta, joka syntyy mielikuvista ja tarinoista. Erilaisuus ei siis välttämättä ole kiusaamisen syy, vaan se tuotetaan pikkuhiljaa kiusatun ympärille, jolloin kiusaamiselle saadaan hyväksyttävä syy. Tästä syntyy todellisuus, johon nuoret uskovat ja sitä kautta kiusaaminen tehdään nuorten keskuudessa hyväksyttäväksi (Hamarus 2006).

Opettajat voivat kiusaamistilanteissa vaikuttaa kouluyhteisön tai luokan epävirallisiin normeihin. Esimerkiksi opettaja, joka ei puutu havaitsemaansa kiusaamiseen, vahvistaa kiusaamisen sallivaa epävirallista normia. Toisaalta puuttumalla kiusaamistapauksiin ja noudattamalla johdonmukaisesti koulun yhteistä toimintamallia opettaja vahvistaa sekä koulun virallisia että epävirallisia kiusaamisen vastaisia normeja.

Yksilöt synnyttävät aina normit, ja kaikki ryhmän jäsenet kannattelevat normien olemassa oloa. Epävirallisiin normeihin voidaan siis vaikuttaa kaikkien ryhmän jäsenten kautta. Kulttuurisia arvostuksia ja epävirallisia normeja tulisikin tunnistaa luokkayhteisössä, jotta niitä voitaisiin käsitellä, muuttaa sekä purkaa niiden sosiaalista valtaa (Hamarus 2006).

Kiusaamista on vaikea havaita

Tutkimusten mukaan vain jäävuoren huippu kiusaamisesta tulee koulun henkilökunnan tietoon (ks. esim. Luopa ym. 2008, MLL 2007, Hamarus 2006). MLL:n kyselyn (2007) mukaan opettajista yli kaksi kolmesta kertoo, ettei ole helppoa havaita, ketä kiusataan. Opettajilla on usein todellisuutta kauniimpi kuva oman koulunsa tilanteesta. Salmivallin ja Poskiparran (2007) tutkimuksen mukaan enemmistö opettajista arvioi toistuvasti kiusattujen oppilaiden määräksi omassa koulussaan vain 0–2 %. Todellinen määrä on tutkimusten mukaan lähes 10 %, ja kiusaamisongelman on osoitettu koskettavan kaikkia kouluja riippumatta koulun koosta tai sijaintikunnasta (Luopa ym. 2008).

Kiusaaminen voi olla sanallista, fyysistä tai epäsuoraa (ks. esim. Salmivalli & Poskiparta 2007). Fyysinen ja sanallinen kiusaaminen ovat kaikkein helpoimmin

havaittavia, ja opettajat kertovat myös puuttuvansa näihin muotoihin kaikista herkimmin. Oppilaan vertaissuhteita vahingoittava epäsuora kiusaaminen, kuten juoruilu, vihjailu tai porukasta poissulkeminen, on oppilasryhmän ulkopuoliselle paljon vaikeammin havaittavaa. Kiusattu oppilas ei aina itsekään osaa nimetä kokemaansa kohtelua kiusaamiseksi, ja epäsuoran kiusaamisen selittäminen opettajalle voi tuntua mahdottomalta ja jäädä siksi tekemättä. (Karhunen & Pörhölä 2007.) Epäsuoraa tai muuten aikuisilta huomaamatta tapahtuvaa kiusaamista tapahtuu myös internetissä ja kännyköiden välityksellä (Mustonen & Peura 2007).

Jos aikuiset eivät havaitse tai muuten saa tietoa kiusaamisesta, siihen puuttuminen on vaikeaa. Vuoden 2008 Kouluterveyskyselyn mukaan vain joka neljäs viikoittain kiusatusta tai kiusaavasta oppilaasta ilmoitti, että koulun aikuinen oli puuttunut kiusaamiseen lukuvuoden aikana (Luopa ym. 2008). Kiusaamisen havaitsemista vaikeuttaa se, että kiusatut tai kiusaajat eivät kerro asiasta aikuisille. Syynä tähän voi olla kiusatun pelko kiusaamisen lisääntymisestä, häpeä tai epäluottamus aikuisten mahdollisuuksiin tehdä asialle jotain. Kiusaamisesta puhuminen aikuiselle ei läheskään aina helpota kiusatun nuoren tilannetta (MLL 2007).

MLL:n vuoden 2007 kiusaamiskyselyssä nuorten mielestä merkittävin syy siihen, etteivät kiusatut saa apua on se, etteivät aikuiset ymmärrä kiusaamisen vakavuutta ja siitä kertominen vain pahentaa asiaa. Myös Hamarus (2008) havaitsi omassa tutkimuksessaan, että kiusaamiseen puuttuminen ei välttämättä lopeta kiusaamista, vaan korkeintaan lievittää sitä hetkellisesti. Hamaruksen mukaan toimivin keino kiusaamisen lopettamiseksi oli toveripiiriin vaikuttaminen.

Mikä on kiusaamista?

Kiusaamisen tunnistamiseen ja puuttumiseen vaikuttaa olennaisesti se, minkälainen käyttäytyminen määritellään kiusaamiseksi. Esimerkiksi vertaissuhdetasolla tapahtuvaa epäsuoraa kiusaamista saatetaan pitää kehitykseen kuuluvana sosiaalisten taitojen opiskeluna, välien selvittelynä tai tyttöjen kulttuuriin kuuluvana ihmissuhdepelinä (Karhunen & Pörhölä 2007).

Olweus (1992) määrittelee kiusaamisen seuraavasti: ”Yksilöä kiusataan tai hän on kiusaamisen uhri, jos hän on toistuvasti tai pidempään alttiina yhden tai useamman henkilön negatiivisille teoille.” Tämä määritelmä on ollut hyvin suosittu tutkijapiireissä, ja siihen viitataan edelleen usein kansainvälisissä tutkimuksissa. Yhtenäisen määrittelyn vuoksi kansainvälisestä tutkimuksesta on tullut vertailukelpoista.

Tässä kyselyssä kiusaaminen määriteltiin vertailtavuuden takia samalla tavalla kuin Kouluterveyskyselyssä (Luopa ym. 2008). Kiusaaminen määriteltiin kyselylomakkeessa seuraavasti:

”Kiusaamisella tarkoitetaan sitä, kun toinen oppilas tai ryhmä oppilaita sanoo tai tekee epämiellyttäviä asioita jollekin oppilaalle. Kiusaamista on myös se, kun oppilasta kiusoitellaan toistuvasti tavalla, josta hän ei pidä. Kiusaamista ei ole se, kun kaksi suunnilleen samanvahvuista oppilasta riitelevät.”

Kouluterveyskyselyssä kiusatuksi kutsutaan oppilasta, joka on joutunut kiusaamisen kohteeksi vähintään kerran viikossa. Tässä kyselyssä lähtökohtana on sama määritelmä, mutta lisäksi jossain kohdin käsitellään myös harvemmin kiusattujen kokemuksia.

Hamarus (2006, 2008) on pohtinut erilaisten määritelmien problematiikkaa. Hän toteaa, että aikamääre ”pitkään jatkuva” sekä määre ”toistuvasti” on tutkimuksissa usein tulkittu tarkoittamaan kiusaamista, joka on jatkunut vähintään puoli vuotta ja on toistunut

vähintään kerran viikossa. Tätä määritelmää on käytetty myös useissa suomalaisissa kiusaamistutkimuksissa. Hamaruksen mielestä aikamääreitä oleellisempaa ovat kielteisen käyttäytymisen aiheuttamat yksilölliset kokemukset, vaikutukset ja seuraukset. Ihminen voi kokea ahdistusta ja kielteisiä tunteita, vaikka kiusaaminen ei olisikaan jatkunut puolta vuotta.

Yhtenä lähtökohtana kiusaamisen määrittelyssä voidaan pitää kiusaamisen kohteeksi joutuneen omia kokemuksia. Jokainen kokee kiusaamisen omalla tavallaan. Kaiken kattavan määritelmän etsimisen sijaan kannattaisikin kiinnittää enemmän huomiota oppilaiden ja aikuisten erilaisiin käsityksiin siitä, mitä he pitävät kiusaamisena ja mitä eivät (Hamarus 2006). Nämä niin sanotut arkikäsitteet ohjaavat käytännössä jokapäiväistä käyttäytymistä ja vetävät rajan hyväksytyyn ja ei-hyväksytyyn toiminnan välille. Siksi on tärkeää, että luokassa, kouluyhteisössä, opettajanhuoneessa ja vanhempainilloissa keskustellaan siitä, miten eri osapuolet kiusaamisen määrittelevät. On tärkeää, että kiusaaminen ymmärretään riittävän laajasti, jotta määritelmä ei tarpeettomasti rajoita kiusaamisen ehkäisemistä tai siihen puuttumista.

2. Kyselyn toteutus ja otos

Mannerheimin Lastensuojeluliitto toteutti kyselyn syksyllä 2008 viikoilla 40 ja 41. Kysely toteutettiin internetissä Webropol-ohjelmistolla laaditulla web-lomakkeella. Kysely sisälsi valinta-, monivalinta-, ja avokysymyksiä sekä Likert-asteikolla toteutettuja asenneväittämiä. Osa kysymyksissä tehdyistä valinnoista ohjasi vastaajan kohdennettuihin jatkokysymyksiin. Tämän raportin sitaattit ovat kyselyn avovastauksista. Kyselylomake on MLL:n verkkosivuilla osoitteessa www.mll.fi/kiusaaminen.

Vastaajia haettiin neljän eri verkkopalvelun kautta. Palveluista kaksi, IRC-Galleria ja ii2, ovat nuorten suosimia yhteisöpalveluita. Kolmas palvelu oli WSOY:n Opit oppimisympäristö. Näissä kolmessa palvelussa kysely suunnattiin palvelua käyttäville alle 20-vuotiaille nuorille, jotka saivat käyttäjätiedotteen kirjauduttuaan palveluun. Neljäs keräyskanava oli MLL:n Nuortennetti, jossa kyselystä tiedotettiin kaikille avoimesti. Kyselyyn vastaaminen oli kaikissa palveluissa vapaaehtoista. Vastauksista yli 96 % tuli IRC-Galleria ja ii2 -yhteisöpalvelujen kautta.

Kyselyyn tuli yhteensä 17 819 vastausta, joista 15 772 kuului kyselyn kohderyhmään. Kyselyn kohderyhmä olivat 12–19-vuotiaat yläkoulujen, lukiodien ja ammattioppilaitosten oppilaat. Tarkasteluaineisto kattaa noin 3,3 % 12–19-vuotiaista suomalaisista (Tilastokeskuksen vuoden 2007 väestötilaston mukaan). Koska aineisto on erittäin suuri, lähes kaikki tässä tekstissä raportoidut erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Kyselyssä saatiin kattava aineisto myös alakoulujen viimeisiltä luokilta (N=1700) myöhempää käyttöä varten.

Tämän raportin aineisto koostuu yläkoululaisten, lukiolaisten ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien vastauksista. Raportissa aineistossa vastaajien iän keskiarvo oli 15,6 vuotta ja moodi 17 vuotta. Vastaajista 75 % oli tyttöjä ja 25 % poikia. Yläkoululaisia aineistossa oli 7 193, lukiolaisia 5 157 ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevia 3 345 henkeä. Kyselyyn vastanneista oppilaista 97 % puhui kotona vanhempiensa kanssa suomea ja 1 % ruotsia. Muuta kuin suomea tai ruotsia puhui kotonaan yhteensä 279 vastaajaa.

Aineisto on maantieteellisesti monipuolinen. Viisi eniten edustettua kuntaa olivat vastaajamäärien mu-

kaan suurimmasta pienimpään: Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa ja Turku. Vastauksia saatiin 357 eri kunnassa koulua käyviltä oppilailta. 59 vastaajaa ilmoitti, ettei tiedä missä kunnassa hänen käymänsä koulu sijaitsee.

Aineisto edustaa erittäin hyvin yhteisöpalveluita käyttäviä suomalaisia nuoria. Esimerkiksi IRC-Galleriaa käyttää yli puolet (54 %) kaikista 12–19-vuotiaista nuorista. 16-vuotiaista rekisteröityneitä käyttäjiä on 71 % (Lähde: irc-galleria.net). Koska yhteisöpalvelut ovat erityisesti tyttöjen suosiossa, tytöt ovat yliedustettuina myös kyselyn vastaajien joukossa.

Tyttöjen yliedustuksen huomioimiseksi kyselyn tuloksia esitellään tässä raportissa pääasiassa sukupuolen mukaan jaoteltuna. Tätä menettelyä puoltavat myös aikaisemmat havainnot muun muassa koulukiusaamisen, väkivallan, seksuaalisen häirinnän ja sosiaalisen käyttäytymisen sukupuolittuneista eroista ja niihin johtavista mekanismeista (esim. Höistad 2003, Salmivalli 1998). Muutamassa kohdin, kun käsitellään koko vastaajajoukkoa yhtenä ryhmänä, vinouma on korjattu ottamalla aineistosta poikien ja tyttöjen keskiarvojen keskiarvo.

Avoimessa ja anonyymissa kyselyssä ei ole mahdollista varmentaa vastaajien ikää tai muita tietoja. Näin kyselyyn pääsi vastaamaan myös muut kuin kohderyhmään tarkoitetut nuoret. Vastaaminen mahdollistettiin myös 10- ja 11-vuotiaille sekä yli 20-vuotiaille nuorille. Muuten uteliaat vastaajat, jotka eivät sopineet kyselyn ikähaarukkaan, olisivat voineet vastata kyselyyn väärällä iällä. Aineistosta siivottiin pois myös mahdollisten taustatietokombinaatioiden perusteella pilailumielessä tai uteliaisuudesta tehtyjä vastauksia. Tällaisia kombinaatioita edustivat esimerkiksi vastaajat, jotka olivat ilmoittaneet iäkseen 18 vuotta ja kouluksi alakoulun. Yläkoulujen kymppiluokat sekä lukion ja ammattioppilaitosten neljännet vuosikurssit ovat mukana koulutasoja koskevissa tilastoissa, mutta luokka-asteita tai vuosikursseja erotellessa niitä ei ole käsitelty, sillä näiden luokkien frekvenssit ovat tilastolliseen päätelyyn liian pieniä.

3. Kouluviihtyvyys ja turvallisuus

Koulussa viihtyminen

Tämän kyselyn tulosten mukaan suomalaisten nuorten koulussa viihtyminen vaihtelee selvästi koulumuodon, luokan tai vuosikurssin sekä sukupuolen mukaan (ks. Kuvio 1). Huonoiten koulussa viihtyvät yläkoulun viimeisillä luokilla olevat pojat ja parhaiten lukion aloittavat pojat. Kouluviihtyvyydessä on myös havaittavassa selkeä laskeva trendi kouluasteen ensimmäisestä luokasta viimeiseen.

Kyselyn vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa lausevääntämään ”Viihdyn koulussani hyvin”. Vastausten perusteella tytöt viihtyvät yläkoulussa selvästi poikia paremmin. Pojista noin 62 % kertoi viihtyvänsä koulussa ja 23 % ilmoitti, ettei viihdy koulussa. Loput 15 % ei osannut sanoa. Tytöt viihtyivät yläkoulussa keskimäärin 10 % poikia paremmin. Kouluviihtyvyys oli suurinta koulunsa aloittavien yläkoululaisten joukossa ja alhaisinta 9.-luokkalaisten keskuudessa.

Vertailupohjaa tuloksiin saa WHO:n Koululaistutkimuksesta, jonka viimeisin raportti käsittelee vuonna 2006 kerättyä aineistoa. WHO:n kyselyssä vuonna 2006 9.-luokkalaisista tytöistä 63 % piti ja 37 % ei pitänyt koulunkäynnistä, vastaavasti pojista 55 % piti ja 45 % ei pitänyt koulunkäynnistä. WHO:n Koululaistutkimuksen tuloksiin nähden tämän kyselyn kouluviihtyvyyssluvut näyttävät kohtalaisen valoisilta, tosin kysymysten muotoilut eivät olleet aivan identtisiä. WHO:n pitkittäistutkimuksissa suomalaisten nuorten kouluviihtyvyys on kehittynyt systemaattisesti parempaan suuntaan, ja tämän kyselyn tuloksia voidaan pitää vahvistuksena tälle myönteiselle kehitykselle.

Välituntiympäristöä piti viihtyisänä keskimäärin kaksi kolmesta (67 %) 7.-luokkalaisista tytöistä ja pojista. Yhdeksännen luokan oppilaat olivat välituntiympäristöön miltei viidenneksen 7.-luokkalaisia tyytymättömiä.

Lukioissa kouluviihtyvyydessä ei ollut suuria sukupuolten välisiä eroja. Sekä tytöistä että pojista 83 % viihtyi koulussa hyvin ja viihtymättömien osuus oli 10 %. Myös lukiossa viihtyvyys laskee hieman vuosikurssien

edetessä. Verrattaessa vuosikurssien välisiä eroja huomataan, että toisen vuosikurssin pojilla viihtyvyys oli 6 % matalampi kuin ensimmäisen vuoden pojilla. Myös kannastaan epävarmojen osuus oli suurempi toisen vuosikurssin opiskelijoiden keskuudessa. Tytöillä erot koulussa viihtyvien osuuksissa näkyivät toisen ja kolmannen vuosikurssin välillä siten, että kolmannen vuosikurssin tytöt ovat hieman yli 4 % toisen vuosikurssin tyttöjä tyytymättömiä. Lukion tytöistä välituntiympäristöä piti viihtyisänä 64 % ja pojista 71 %.

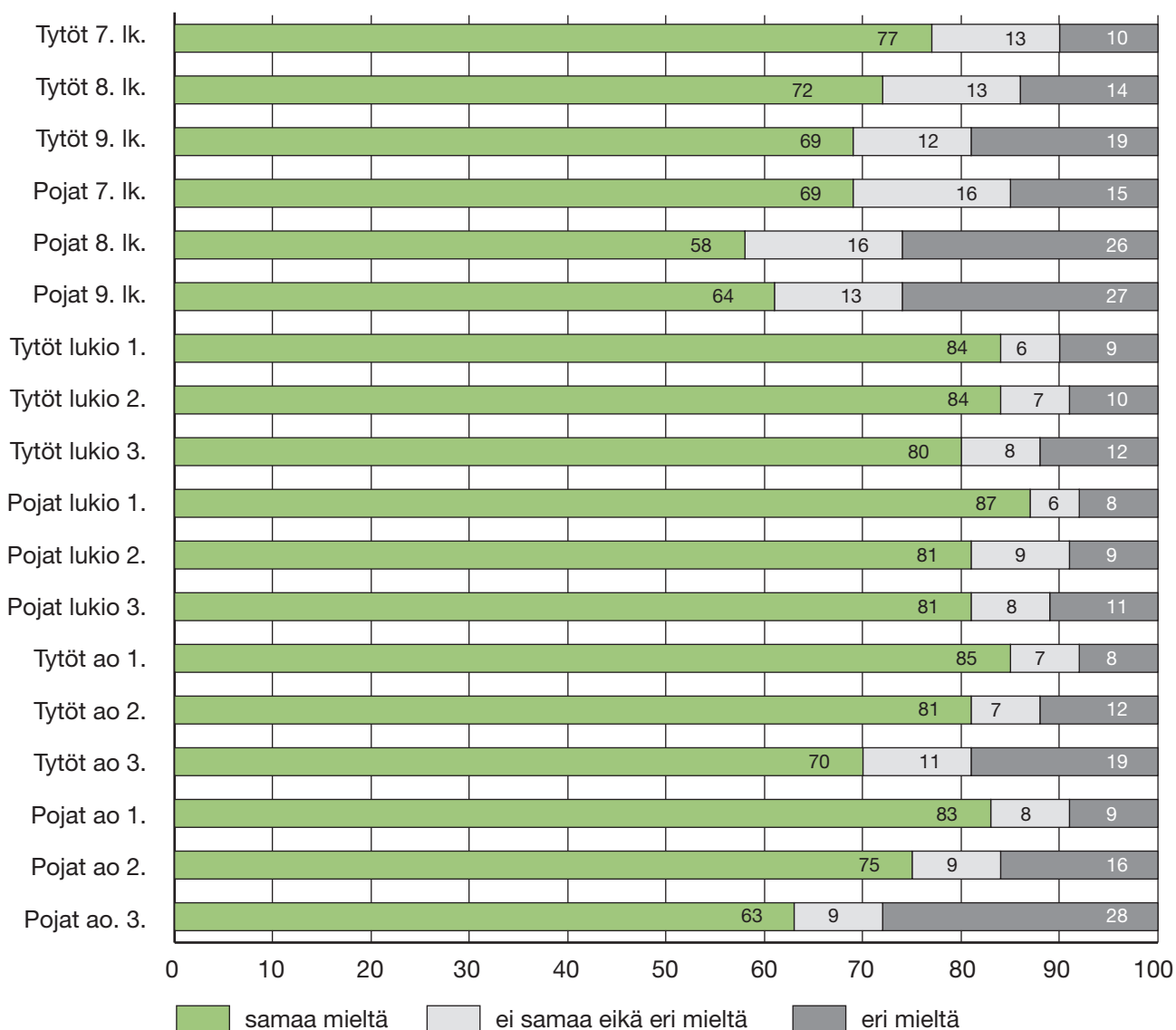
Ammatillisen koulutuksen aloittavat nuoret viihtyvät koulussa melko hyvin. Tytöistä peräti 85 % viihtyi koulussa, mikä on paras tulos tytöillä tässä tutkimuksessa vertailluilla koulumuodoilla ja luokka-asteilla. Ammattioppilaitosten pojistakin ensimmäisellä vuosikurssilla viihtyi 83 %. Viihtyvyydessä on kuitenkin raju ero seuraavien vuosikurssien opiskelijoihin verrattuna. Kolmannen vuosikurssin pojilla viihtymättömien osuus oli jopa yli kolminkertainen verrattuna ensimmäisen vuosikurssin poikiin. Ensimmäisen vuosikurssin pojista 9 % ja kolmannen vuosikurssin pojista 28 % ei viihtynyt oppilaitoksessaan. Tytöillä vuosikurssien väliset erot eivät olleet aivan yhtä rajuja kuin pojilla, mutta olivat silti suuria. Ensimmäisen vuosikurssin tytöistä viihtymättömiä oli 8 %, ja kolmannen vuosikurssin opiskelijoilla osuus oli kaksinkertainen, 19 %. Ammattioppilaitosten ensimmäisen vuosikurssin tytöistä 68 % ja pojista 70 % piti välituntiympäristöä viihtyisänä. Kolmannella vuosikurssilla tyytymättömyys oli tytöillä 17 % ja pojilla 18 % yleisempää kuin ensimmäisen vuoden opiskelijoilla.

Arvostavatko opettajat oppilaiden mielipiteitä?

Opettajien ja oppilaiden välisiä suhteita ja oppilaiden osallisuutta arvioitiin kysymällä vastaajilta arviota siitä, arvostavatko heidän koulunsa opettajat oppilaiden mielipiteitä. Opettajien kannalta myönteisimmät arviot tulivat kouluasteiden ensimmäisen vuoden opiskelijoilta. Kuten kuviosta 2 käy ilmi, yläkoulun 7:nnen

- Suurin osa nuorista viihtyy koulussa hyvin, ja myönteinen kehitys kouluviihtyvyydessä näyttää jatkuneen verrattuna vuoden 2006 WHO:n Koululaistutkimukseen. Viihtyvyyttä kuitenkin laskee luokka-asteiden mukana. Parhaiten koulussa viihdytään kaikilla kouluasteilla ensimmäisenä vuonna, huonoiten viimeisenä.
- Myös tyytyväisyys välituntiympäristöön laskee selvästi luokka-asteiden mukana.

Kuvio 1. Koulussa viihtyminen prosentteina koulumuodon, vuosikurssin ja sukupuolen mukaan.

luokan oppilaista yli puolet (tytöistä 58 % ja pojista 59 %) oli sitä mieltä, että opettajat arvostavat oppilaiden mielipiteitä. 9.-luokkalaisista tytöistä enää 41 % ja pojista 39 % oli sitä mieltä, että opettajat arvostavat oppilaiden mielipiteitä.

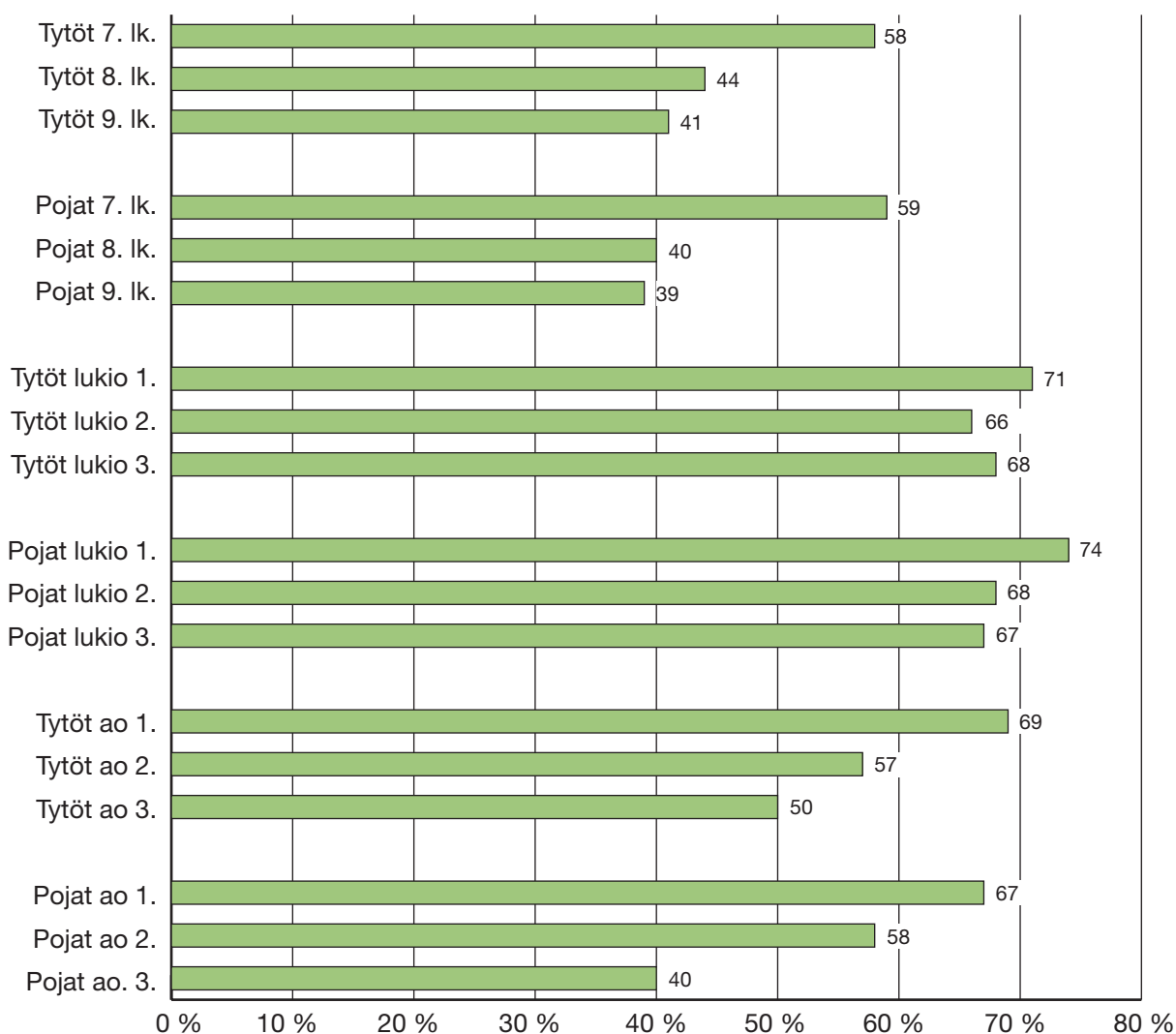
Myös lukiossa opettajien kannalta myönteisimmän arvion antoivat ensimmäisen vuosikurssin oppilaat. Ensimmäisen vuosikurssin tytöistä 71 % ja pojista 74 % koki opettajien arvostavan oppilaiden mielipiteitä. Toisella ja kolmannella vuosikurssilla myönteiset

arviot opettajista hieman laskivat, mutta erot toisen ja kolmannen vuosikurssin sekä sukupuolten välillä olivat pieniä 66:sta 68:aan %:iin (ks. Kuvio 2).

Ammattioppilaitoksissa erot ensimmäisen ja kolmannen vuosikurssin välillä ovat erityisen isoja. Ensimmäisen vuosikurssin oppilaat antoivat melko positiivisia arvioita siitä, ottavatko opettajat oppilaiden mielipiteitä huomioon. Tytöistä 69 % ja pojista 67 % koki opettajien arvostavan oppilaiden mielipiteitä. Tyttöillä arviot laskevat tasaisesti vuosikurssien mukaan siten,

- Kokemus siitä, että opettajat arvostavat oppilaiden mielipiteitä, laskee luokka-asteiden mukaan. Yläkoulujen 9.-luokkalaisista ja ammatillisissa oppilaitoksissa kolmannen vuosikurssin opiskelijoista enää neljä kymmenestä (40 %) kokee, että oman koulun opettajat arvostavat oppilaidensa mielipiteitä.

Kuvio 2. Niiden oppilaiden, joiden mielestä opettajat arvostavat oppilaiden mielipiteitä, määrät prosentteina koulumuodon, vuosikurssin ja sukupuolen mukaan.

että toisella vuosikurssilla 57 % ja kolmannella enää puolet (50 %) arvioi opettajan arvostavan mielipidetään. Poikien arvioissa erityisen raju muutos tapahtuu toisen vuosikurssin ja kolmannen vuosikurssin välillä. Toisella vuosikurssilla 58 % pojista koki opettajien arvostavan oppilaiden mielipiteitä, mutta kolmannen vuosikurssin opiskelijoista enää selvästi alle puolet, 40 % jakoi saman arvion.

Koettu turvallisuus

Kyselyn vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa väittämään: ”Minulla on koulupäivän aikana turvallinen olo.” Nuorista keskimäärin 84 % oli väittämän kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Turvallisuuden tunne oli kaikkein yleisintä lukiolaisilla pojilla, joista 91 % ilmoitti tuntevansa olonsa turvalliseksi koulupäivän aikana (Kuvio 3). Lukuja voi pitää erittäin hyvinä ottaen huomioon, että kysely kerättiin vain muutama viikko Kauhajoella tapahtuneiden koulusurmien jälkeen. Luvut ovat myönteisiä myös verrattuna vuoden 2006 WHO:n Koululaistutkimukseen, jossa asiaa mitattiin lähes samanlaisella väittämällä (”Tunnen oloni turvalliseksi tässä koulussa”). Koululaistutkimuksen mukaan 9.-luokkalaisista tytöistä 71 % ja pojista 67 % tunsivat olonsa turvalliseksi koulussaan. Vastaavasti tässä tutkimuksessa 9.-luokkalaisista tytöistä jopa 81 % ja pojista 79 % ilmoitti tuntevansa olonsa turvalliseksi koulupäivän aikana.

Kyselyssä selvitettiin myös valvontakameroiden yleisyyttä kouluissa. Noin 61 % yläkoululaisista, 46 % lukiolaisista ja 54 % ammatillisessa koulutuksessa opis-

kelevista vastaajista ilmoitti, että heidän koulussaan on valvontakameroita. 14–31 % vastaajista ei tiennyt, onko heidän koulussa valvontakameroita.

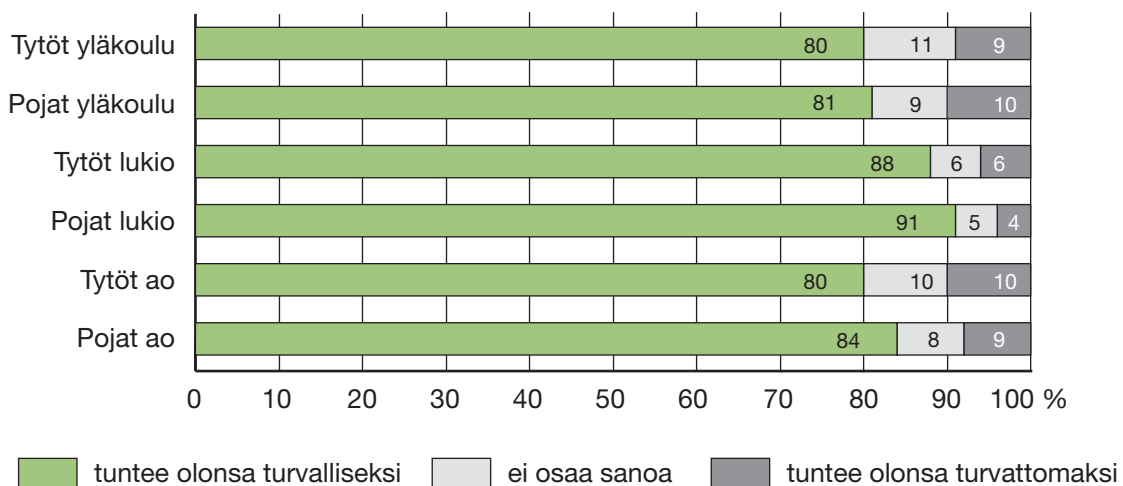
Onko kiusaaminen hyväksyttyä?

Suurin osa kyselyyn vastanneista nuorista ilmoitti, että heille oli selitetty koulun säännöt koulun aloittamisen yhteydessä. Parhaiten säännöistä itsensä informoiduksi tunsivat yläkoululaiset ja heikoiten lukiolaiset. Sen sijaan oppilaat eivät tienneet kovin hyvin, mistä he voisivat käydä koulun säännöt lukemassa. Yläkoululaisista ja ammattioppilaitoksissa opiskelevista nuorista lähes puolet (45 %) sekä lukiolaisista yli kolmannes (37 %) ilmoitti, etteivät he tiedä, mistä koulun järjestyssäännöt löytyvät.

Kiusaaminen on yleensä koulun virallisissa säännöissä erikseen kielletty. Kyselyssä esitettiin lisäksi joukko koulu yhteisön epävirallisia normeja koskevia väittämiä. Väittämistä ensimmäinen oli: ”Meidän koulussa ei hyväksytä koulukiusaamista”. Vaikka selvä enemmistö sekä tytöistä että pojista kaikilla koulusteilla oli väitteen kanssa täysin ja jokseenkin samaa mieltä, melko moni oli myös eri mieltä. Yläkoululaisista noin kolme neljästä (72 %) oli sitä mieltä, ettei heidän koulussaan hyväksytä kiusaamista, lukiossa vastaava osuus oli 83 %. Tyttöjen ja poikien vastauksissa ei ollut suuria eroja yläkoulussa ja lukiossa. Ammattioppilaitoksissa opiskelevista tytöistä väittämän kanssa samaa mieltä olleiden osuus (78 %) oli suurempi kuin poikien (70 %).

Vastaajilta kysyttiin myös, täytyykö heidän koulussa varoa tai osata käyttäytyä oikein, ettei itse joudu kiu-

Kuvio 3. Oppilaiden kokemus turvallisuus koulupäivän aikana prosentteina sukupuolen ja koulumuodon mukaan.

satuksi. Yläkoululaisista pojista joka toinen (48 %) ja tytöistä 42 % oli väitteen kanssa samaa mieltä. Pelko kiusatuksi joutumisesta näyttää siis selvästi ohjaavan melko monen oppilaan käyttäytymistä.

Kyselyssä kysyttiin myös, voiko heidän koulussaan saada arvostusta kiusaamalla toisia. Toisen asteen opiskelijoista selvä enemmistö ilmoitti, että heidän koulussaan ei saa arvostusta kiusaamalla toisia. Yläkoululaisten vastaukset sen sijaan jakautuvat melko tasaisesti. 36 % ilmoitti, että koulussa voi saada arvostusta kiusaamalla muita, 39 % ilmoitti, että kiusaamalla ei voi saada arvostusta ja 26 % ei osannut muodostaa kantaa.

Yläkoululaisten näkemyksen mukaan oppilaan erilaisuus johtaa usein kiusaamiseen tai syrjintään. Vain kolmannes (34 %) yläkoululaisista oli sitä mieltä, että oman erilaisuuden takia ei joudu koulussa kiusatuksi tai syrjityksi. 45 % vastaajista ilmoitti, että kiusatuksi voi joutua erilaisuuden takia ja 21 % ei osannut sanoa. Toisen asteen opiskelijoista selvästi useampi oli

sitä mieltä, ettei omalla erilaisuudella ole vaikutusta kiusatuksi tai syrjityksi tulemiseen, mutta eriävän mielen osuus oli silti toisen asteen opiskelijoidenkin keskuudessa 26–30 %. Erot mielipiteissä sukupuolten välillä olivat tässäkin kysymyksessä suurimmat ammat- tioppilaitosten opiskelijoiden joukossa.

- Lähes puolet yläkoululaisista ei tiedä, mistä oman koulun säännöt voisi lukea.
- Yläkoululaisista kolme neljäsosaa ilmoitti, ettei heidän koulussaan hyväksytä kiusaamista.
- Joka kolmas (36 %) yläkoululaisista ilmoitti, että koulussa saa arvostusta kiusaamalla muita oppilaita.
- Oppilaiden mielestä erilaisuus on usein syy joutua kiusatuksi.

4. Vertaissuhteet

Kyselyyn vastanneista nuorista yli yhdeksällä kymmenestä on ystävä, jonka kanssa he voivat puhua mieltä painavista asioista. Yleisimmin ystävää vailla ovat yläkoululaiset ja ammattioppilaitoksissa opiskelevat pojat, joista 8 %:lla ei ole lainkaan ystävää, jonka kanssa voisi puhua mieltä painavista asioista (Kuvio 4). Lukiossa vastaava poikien osuus on 6 %. Tyttöjen tilanne on hieman parempi. Ammattioppilaitoksissa ja lukiossa opiskelevista tytöistä noin 3 % ja yläkoululaisista tytöistä 4 % on ilman ystävää, jonka kanssa voisi keskustella mieltä painavista asioista.

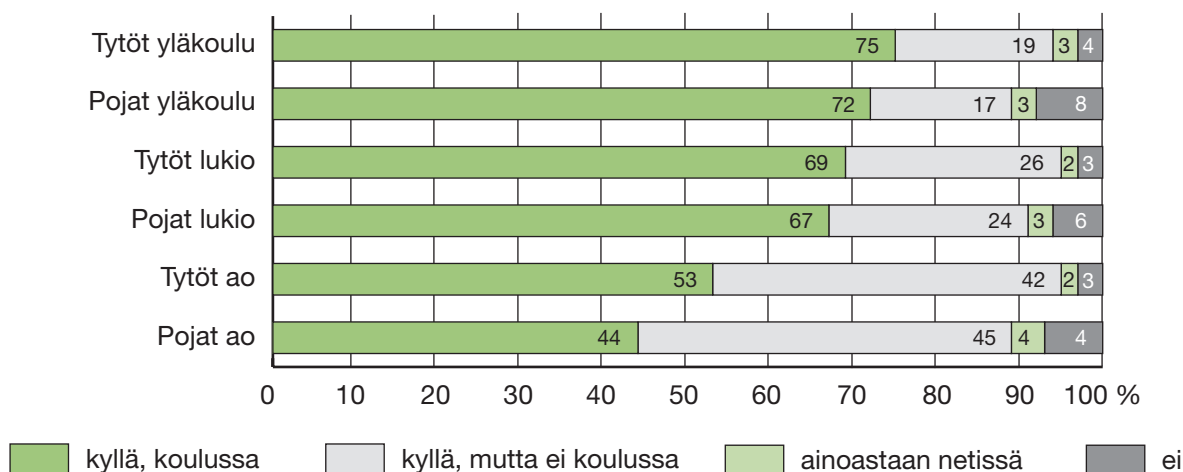
Ystävä, jonka kanssa voi puhua mieltä painavista asioista löytyi yläkoululaisilla yleisimmin samasta koulusta (tytöt 75 %, pojat 72 %). Toisen asteen opiskelijoilla ystävä, jonka kanssa voi puhua, oli samassa koulussa selvästi pienemmällä osalla opiskelijoita kuin yläkoululaisilla (tytöt 53 %, pojat 44 %). Lukiota täl-

lainen ystävä löytyi samasta koulusta tytöillä 69 %:lla ja pojilla 67 %:lla. Jos tarkastelua ei kuitenkaan rajata pelkästään kouluun, voidaan nähdä, että toisen asteen opiskelijat eivät juuri eroa yläkoululaisista tässä suhteessa. Toisin sanoen keskeiset ystävyysuhteet eivät ole enää 16–18-vuotiailla niin lujasti kytköksissä omaan koulu-yhteisöön kuin yläkouluikäisillä.

Nuoria, joilla oli ystävä ainoastaan netissä, oli 2–4 % vastaajista, vaihtelua vain hieman sukupuolen ja koulumuodon mukaan (Kuvio 4). Tämän kyselyn perusteella nämä nuoret ovat selvästi useammin kiusattuja kuin muut nuoret. Näistä nuorista joka neljäs (25 %) ilmoitti tulevansa kiusatuksi koulussaan vähintään kerran viikossa. Toisaalta myös niistä nuorista, joilla ei ollut lainkaan ystävää, yhtä suuri osa eli 25 % oli toistuvasti kiusattuja. Voidaan siis sanoa, että ne nuoret, joilla ei ole kasvokkain luottamuksellista ystävää, ovat huomattavasti use-

- Noin 8 %:lla pojista ei ole ystävää, jonka kanssa voisi puhua vaikeista asioista.
- Nuoret, joilla ei ole luottamuksellista vastavuoroista ystävyysuhdetta, ovat selvästi useammin kiusattuja (25 %) kuin muut nuoret. Hyväkään nettiystävä ei näyttäisi pienentävän riskiä tulla kiusatuksi koulussa.

Kuvio 4. Nuorten vastaukset, onko heillä ystävää, jonka kanssa voi puhua mieltä painavista asioista koulumuodon ja sukupuolen mukaan.

Nettiystäväkin voi olla tosi ystävä

Nuori voi päätyä rakentamaan merkitykselliset vertaissuhteensa vain netissä, jos esimerkiksi koulussa yritykset ystävyyttä muiden oppilaiden kanssa ovat epäonnistuneet tai nuori on jostain syystä torjutun asemassa vertaisryhmässään. On tutkittu, että sosiaalista leimaa (stigmaa) kantavat henkilöt hyötyvät usein internetin anonymiteetin eli nimimerkin suojissa tapahtuvan kommunikoinnin tarjoamasta mahdollisuudesta vertaistukseen (Berger ym. 2005). Netti on varmasti tärkeä henkireikä ja vertaistuen areena monille yksinäisyyttä ja kiusaamista arjessaan kokeville nuorille. Jokin verkkoyhteisö voi olla ainoa paikka, missä nuori kokee tulevaisuuden hyväksytyksi ja kuuluvaksi sekä kuuluvansa porukkaan.

Verkossa tapahtuva viestintä on helpompaa siinä mielessä, että vuorovaikutusta voi kontrolloida paremmin kuin kasvotusten tapahtuvaa viestintää. Netissä helpommin kontrolloitavissa oleva sosiaalisuus voikin passivoida nuoria siten, etteivät he enää yritäkään solmia suhteita netin ulkopuolella. Esimerkiksi Salokosken ja Mustosen (2007) tutkimuskatsauksen mukaan nettiriippuvuudelle ovat alttiita nimenomaan henkilöt, joilla on heikot sosiaaliset taidot ja pettymyksiä ihmissuhteissa. Toisaalta on siis ymmärrettävää nettisosiaalisuuden myönteinen merkitys yksinäisille ja kiusatuille nuorille, mutta samalla olisi erittäin tärkeää tukea ja kannustaa heitä myös solmimaan kaverisuhteita netin ulkopuolella – vaikka tapaamalla nettituttujaan.

ammin kiusattuja kuin muut nuoret. Luottamuksellinen nettiystäväkään ei näytä muuttavan kiusatun tilannetta koulussa, vaikka voi varmasti monella muulla tavoin olla nuorelle merkittävä ja tärkeä.

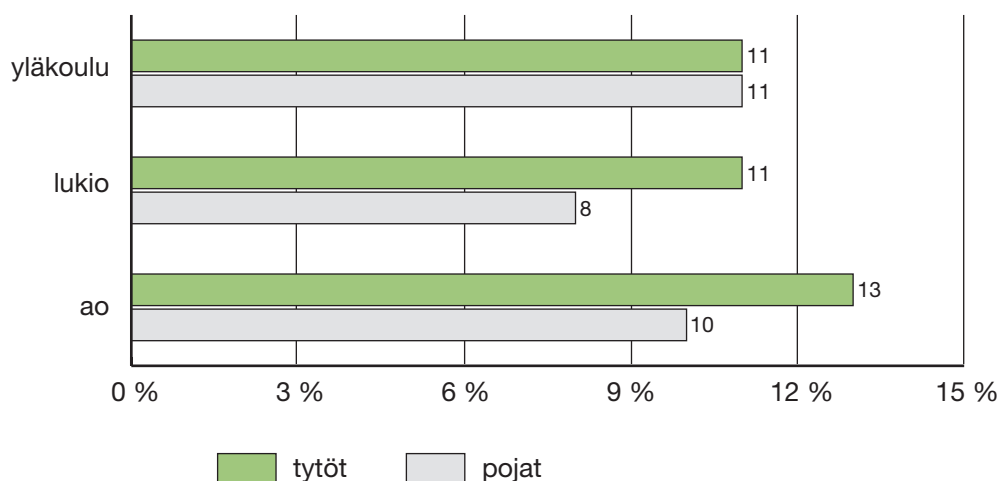
Yksinäisyys välitunneilla

Yläkouluissa, lukioissa ja ammattioppilaitoksissa opiskelevista nuorista noin 10 % ilmoitti olevansa välitunneilla yksinäinen. Eniten välitunnilla yksinäisiä oli ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien tyttöjen joukossa, hieman vajaa 13 %, ja vähiten lukiolaissa pojissa, joista 8 % ilmoitti olevansa välitunnilla yksinäinen (Kuvio 5).

Välitunneilla itsensä yksinäiseksi kokevat nuoret ovat selvästi useammin kiusattuja kuin ne nuoret, jotka eivät olleet välitunneilla yksinäisiä. Välitunneilla yksinäisistä nuorista peräti 75 % ilmoitti tullessaan kiusatuksi kuluneen vuoden aikana, kun puolestaan niistä nuorista, jotka eivät kokeneet välitunneilla yksinäisyyttä, kiusaamista oli kokenut 35 %.

- Noin 10 % nuorista kokee olonsa yksinäiseksi välitunneilla.
- Välitunneilla yksinäiset nuoret kokevat itsensä myös usein kiusatuiksi.

Kuvio 5. Välitunnilla yksinäisyyttä kokevien osuus prosentteina koulumuodon ja sukupuolen mukaan.

Viihtyvätkö koulukaverit seurassani?

Yli 70 % suomalaisista nuorista kaikissa koulumuodoissa arvioi koulutoveriensä viihtyvän heidän seurassaan. Noin joka kymmenes nuorista esittää kuitenkin vastakkaisen arvion. Pojat antavat itsestään tyttöjä paremman arvion. Tytöt puolestaan ovat arvioissaan keskimäärin poikia epävarmempia ja arvioivat poikia useammin, etteivät koulukaverit viihdy heidän seurassaan. Yläkoulussa erot tyttöjen ja poikien arvioissa ovat pienimmillään. Kuten kuvioista 6 ilmenee, suurinta luottamusta omaan ”seurallisuuteensa” osoittavat lukiota käyvät pojat, joista 81 % arvioi koulukaveriensä viihtyvän seurassaan. Vähiten positiivisia arvioita antoivat ammatillisessa koulutuksessa olevat tytöt, joista 71 % arvioi koulukaveriensä viihtyvän heidän seurassaan. Ammatillisessa koulutuksessa olevien tyttöjen joukossa oli melko paljon (19 %) vastaajia, jotka olivat arviota tehdessään epävarmoja.

” Olen täysin ilmaa ja se varakaveri tai muiden päivän piristäjä vain silloin ku ne vaatii...”

- Nuorista noin joka kymmenes arvioi, etteivät koulukaverit viihdy heidän seurassaan. Kriittisimpiä itseään kohtaan ovat yläkouluikäiset tytöt.

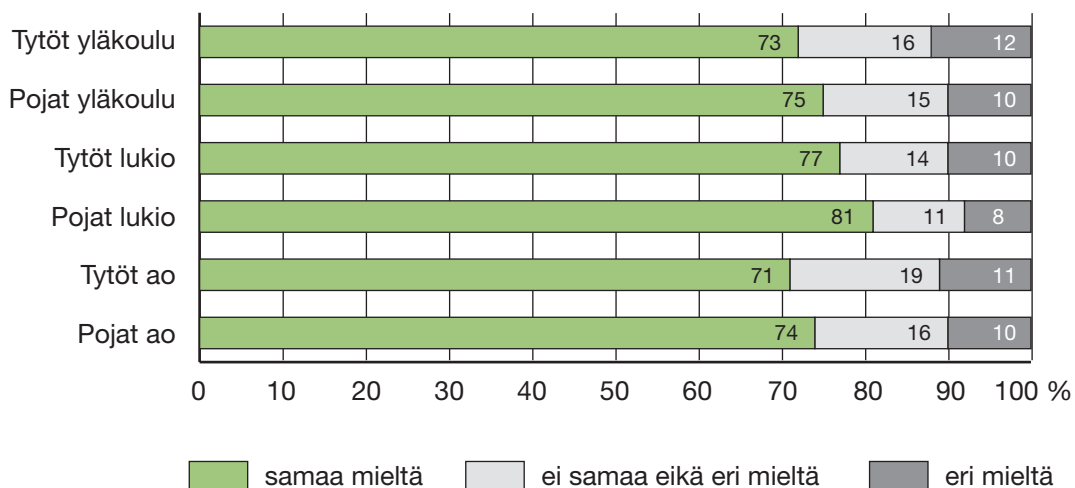
Oppilaiden luottamus koulun kykyyn torjua yksinäisyyttä

Nuorten arvioissa koulun kyvystä huolehtia siitä, ettei kukaan jää yksin ja ilman kavereita, oli havaittavissa selkeä trendi. Luottamus on voimakkainta eri koulusasteiden ensimmäisellä vuosikurssilla ja heikointa ylimmällä vuosikurssilla (Kuvio 7).

Tutkimusjoukon nuorimmista eli 7.-luokkalaisista yläkoululaisista 46 % oli sitä mieltä, että heidän koulussaan huolehditaan, ettei kukaan jää yksin. 8.-luokkalaisilla luku oli jo huomattavasti alhaisempi. Tytöistä 34 % ja pojista 33 % arvioi, että heidän koulussaan onnistutaan huolehtimaan siitä, ettei kukaan jäisi ilman kavereita. 9.-luokkalaisilla vastaavat luvut olivat enää tytöillä 28 % ja pojilla 29 %.

Lukiolaisten näkemys koulu yhteisön kyvystä torjua yksinäisyyttä oli ryhmistä negatiivisin. Ensimmäisen vuoden tyttöjen ja poikien näkemykset eroavat myös selvästi toisistaan. Tytöistä 32 % ja pojista 39 % oli sitä mieltä, että heidän koulussaan pidetään huolta siitä, että jokaisella olisi kaveri. Ensimmäisen vuoden poikiin verrattuna saman näkemyksen jakaa 10 % vähemmän eli 29 % toisen vuoden pojista, ja kolmannen vuosikurssin opiskelijoiden luku on enää 26 %. Tyttöillä iso ero näkyy toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoiden välillä. Toisen vuoden opiskelijoista 28 % ja kolman-

Kuvio 6. Nuorten arviot prosentteina siitä, viihtyvätkö koulukaverit vastaajan omassa seurassa koulumuodon ja sukupuolen mukaan.

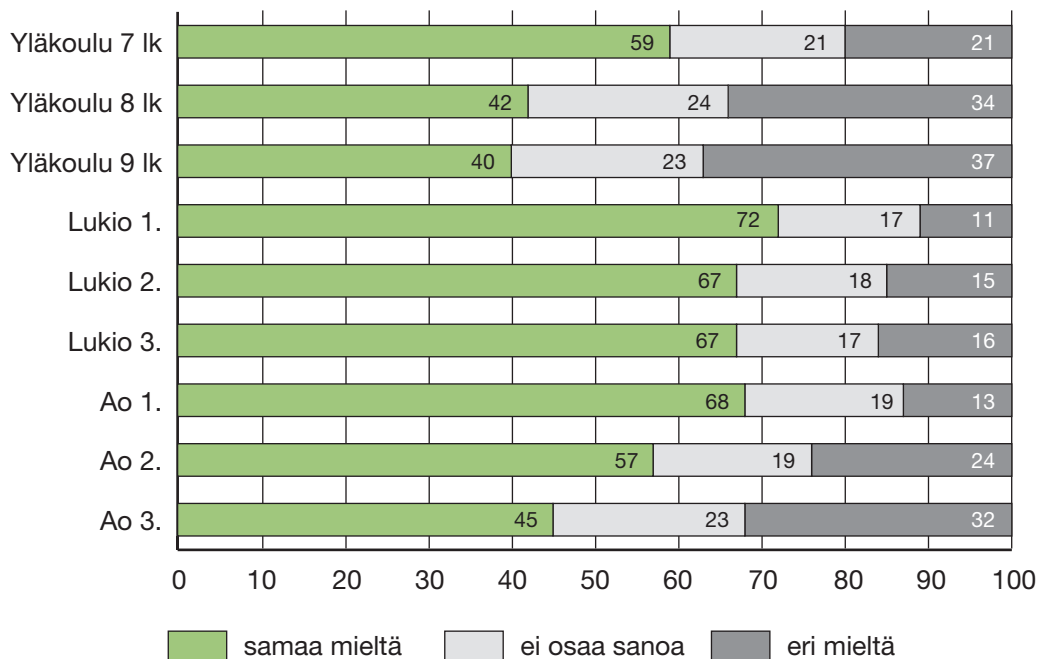

nen vuoden opiskelijoista enää 22 % näki koulun auttavan kaverien saamisessa kaikille.

Trendi oli sama myös ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien keskuudessa. Ensimmäisen vuosikurssin tytöistä 42 % ja pojista 41 % katsoi, että koulussa kyetään huolehtimaan, ettei kukaan jää yksin. Toisen vuosikurssin vastaavat luvut ovat tytöillä 26 % ja pojilla 25 %. Kolmannen vuosikurssin pojista enää 23 % katsoo, että heidän kouluyhteisössään kyetään torjumaan yksinäisyyttä.

- Oppilaiden usko koulun kykyyn huolehtia siitä, ettei kukaan jää koulussa yksin, laskee luokka-asteiden mukaan jokaisessa koulumuodossa.
- Alle kolmannes 9.-luokkalaisista tytöistä ja pojista uskoo, että kouluyhteisö pystyy huolehtimaan tästä asiasta.

Kuvio 7. Oppilaiden käsitykset siitä, kykeneekö heidän koulunsa huolehtimaan, ettei kukaan jää yksin tai ilman kaveria koulumuodon ja vuosikurssin mukaan.

5. Kiusaamisen yleisyys ja muodot

Kiusattujen määrä

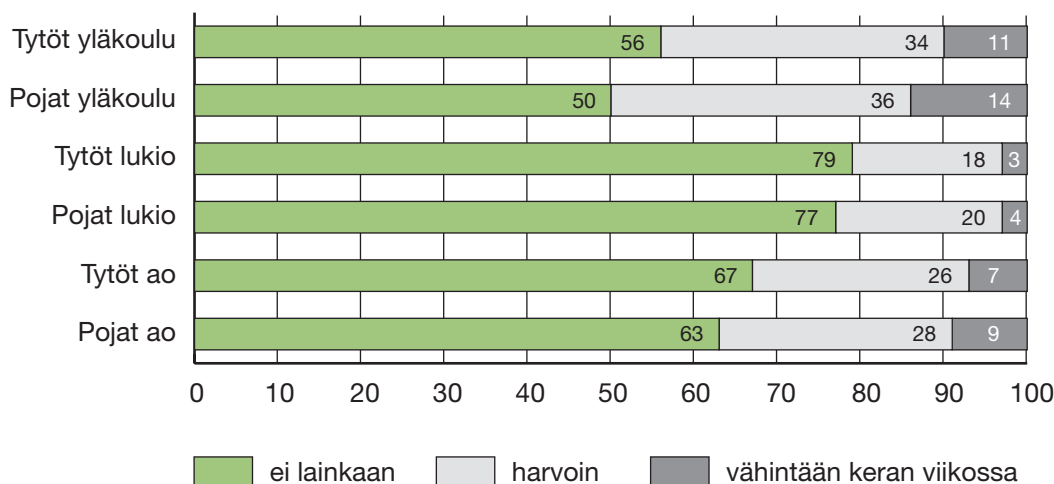
Tässä kyselyssä kiusaaminen määriteltiin vertailtavuuden takia samalla tavalla kuin Kouluterveyskyselyssä 2008. Kiusaaminen määriteltiin kyselylomakkeessa seuraavasti: ”Kiusaamisella tarkoitetaan tässä sitä, kun toinen oppilas tai ryhmä oppilaita sanoo tai tekee epämiellyttäviä asioita jollekin oppilaalle. Kiusaamista on myös se, kun oppilasta kiusoitellaan toistuvasti tavalla, josta hän ei pidä. Kiusaamista ei ole se, kun kaksi suunnilleen samanvahvuista oppilasta riitelevät.” Vastausvaihtoehdot olivat ”useita kertoja viikossa”, ”noin kerran viikossa”, ”harvemmin” ja ”ei lainkaan”.

Kyselyn tuloksista selviää, että 11 % yläkouluikäisistä tytöistä ja 14 % pojista kertoi tulleen kiusatuksi vähintään kerran viikossa ja noin puolet ilmoitti joutuneensa kiusatuksi jossain vaiheessa kulunutta vuotta (Kuvio 8).

Toisen asteen opiskelijat kokevat kiusaamista selvästi yläkouluikäisiä vähemmän. Kyselystä käy ilmi, että lukiolaisista kiusatuksi joutuu viikoittain 3 % tytöistä ja 4 % pojista. Ammatillisessa koulutuksessa kiusaaminen on hieman lukiota yleisempää. Ammattioppilaitosten ty- töistä joutui kuluneen vuoden aikana kiusatuksi kerran viikossa tai useammin 7 % tytöistä ja 9 % pojista.

”Luotiin todennäköisesti pienessä porukassa joitain mukahauskoja, perättömiä juoruja, jotka sitte kirjoiteltiin nettiin ylös ja julkaistiin. Siitä ei kuitenkaan puhuta minulle suoraan mutta jo se tieto siitä, että selän takana pahan puhumista tapahtuu, se häiritsee...”

Kuvio 8. Kuluneen vuoden aikana kiusaamista kokeneiden oppilaiden osuudet prosentteina sukupuolen, koulumuodon ja kiusaamiskokemusten määrän mukaan.

Missä kiusaaminen tapahtuu?

Kyselyn tulosten perusteella nuorten kokemana kiusaaminen tapahtuu pääosin koulussa tai koulumatkoilla, ja muualla tapahtuva kiusaaminen kytkeytyy usein koulun vertaisuuhteisiin. Verkossa tapahtuva kiusaaminen tekee koulukiusaamisesta hankalasti määritettävää ja havaittavaa. Kyselyn määritelmässä nuoret arvioivat kiusaamista aikamääräillä ”kiusattu vähintään kerran viikossa”, ”kiusattu harvoin” tai ”ei lainkaan kiusattu”. Koska nettikiusaamisen kestoa sekä toistuvuutta on vaikea arvioida ja koska määrittely saattaa sulkea pois sellaista kiusaamista, joka voi olla nuorelle vahingollista, seuraavat tulokset esitellään siten, että mukana ovat vähintään kerran viikossa kiusattujen lisäksi myös harvemmin kiusaamista kokeneet vastaajat.

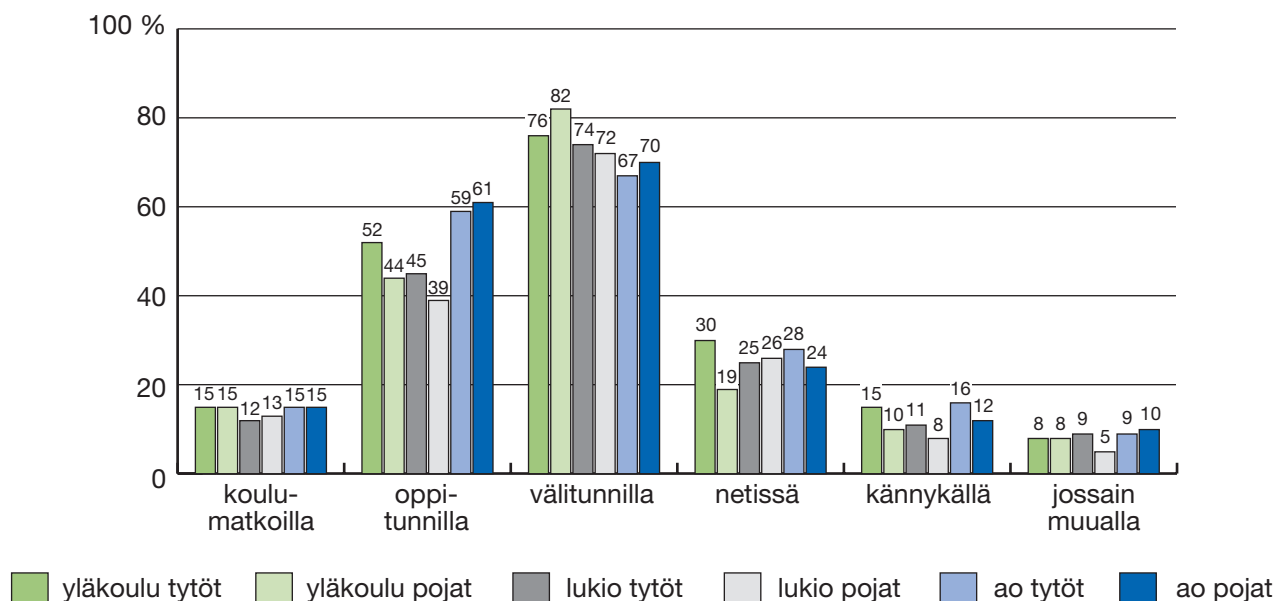
Yläkoulussa kiusaaminen rajoittuu yli puolella kiusatuista nuorista ainoastaan koulun alueelle, mutta esi-

”Käyn ircissä ja kaverini kopsasivat sieltä nolon kuvan ja sitten ne laittoivat sen omalle nickilleen heti kun olin itse poistanut sen, nyt se voi levitä ympäri nettiä.”

”Video minusta ja ystäväistäni meni nettiin, käyttäydymme siinä erittäin typerästi. Olen saanut hävetä videon takia miljoonat kerrat. Videon poisottaminen on myöhäistä, sillä se oli ehtinyt päivässä yli sadoille... Ja youtube on vaarallinen paikka monille.”

- Kiusaaminen on yleisintä välitunneilla ja toiseksi yleisintä oppitunneilla.
- Netissä kiusaaminen on yleisempää kuin koulumatkoilla kiusaaminen.
- Lähes joka kymmenes (9 %) nuori oli kokenut kiusaamista netissä, ja yli puolessa tapauksista kiusattu tiesi nettikiusaajan olevan samasta koulusta kiusatun kanssa.
- Kaikista kiusatuista nuorista noin viidennes oli kokenut kiusaamista sekä netissä että koulussa.

Kuvio 9. Missä kiusaamista tapahtuu? Kiusaamista vähintään kerran viikossa sekä harvoin kokeneiden osuudet prosentteina kiusaamispaikan, koulumuodon ja sukupuolen mukaan.

”Kiusaajat loivat Irc-galleriaan yhteisön, jossa henkilökohtaista elämäni pilkattiin ja asioitani vietiin eteenpäin ja minua haukuttiin.”

” Yksi luokkalaiseni kuvasi liikuntatuntiamme kännykällään ja etenkin minua, ja minusta video oli nolo ja hän laitto sen Irc-galleriaan ja kaikki muut kävi sitten ilkkumasa ja nauramasa ja pilkkaamasa minua siitä.”

”Harjoituksissa, netissä yms. tytöillä kiusaaminen on ns. piilotettua. Kukaan ei sitä yleisesti nää eikä huomaa. Pojilla taas se on pinnallisempaa. Jotain tyyppejä syrjitään tämän tästä, eikä kukaan siihen puutu. Osa ei edes tajua mitä tekee toisille.”

”koulun ulkopuolella, mut koululaisten keskuudessa silti”

”pakkomeikkaamista, kengännauhojen sitomista yhteen ja hiuslakan suihkuttelua”

”porukalla tuijottamista, ja tullaan tahallaan eteen kun ajan pyörällä kaupungilla”

”ilkeitä katseita. opettajat muistuttavat vanhoista jutuista jatkuvasti ja kaikki nauraa”

”Olen heiltä kysynyt miksi he puhuvat minusta täysin perättömiä juttuja ja olemme selvittäneet asian. Silti tuntuu usein, että juttu elää yhä.”

merkiksi säännöllistä kiusaamista kokeneista nuorista, sukupuolesta riippumatta, vähintään neljä kymmenestä kokee kiusaamista myös koulun ulkopuolella (Kuvio 9).

Kiusaamista tapahtuu kaikissa koulumuodoissa eniten välitunneilla. Seuraavaksi eniten kiusaamista tapahtuu oppituntien aikana. Netissä tapahtuva kiusaaminen kaikilla kouluasteilla on niin tyttöjen kuin poikien keskuudessa yleisempää kuin esimerkiksi koulumatkoilla tapahtuva kiusaaminen. Nettikiusaamista kokevat eniten yläkoululaiset tytöt.

Koulumuotojen väliltä löytyi kiusattujen ilmoittamisessa kiusaamispaikoissa muutama ero. Kiusatuista yläkoululaisista suhteellisesti suurempi osa verrattuna toisen asteen opiskelijoihin oli kokenut kiusaamista välitunnilla. Etenkin poikien ero oli selvä. Ammattioppilaitoksissa kiusatuista oppilaista tytöistä ja pojista selvästi lukiota ja yläkoulua suurempi osa oli kokenut kiusaamista oppitunneilla.

Kaikista kiusatuista nuorista noin viidennes oli kokenut kiusaamista sekä netissä että koulussa (koulumatkoilla, oppitunnilla tai välitunnilla). Sekä netissä että koulussa kiusattujen osuus kaikista kiusatuista vaihteli 19:stä 26 %:iin sukupuolen ja koulumuodon mukaan. Eniten sekä koulussa että netissä kiusattuja oli yläkoululaisten tyttöjen joukossa, jossa heitä oli 26 % kiusaamista kokeneiden joukosta. Kaikista kyselyyn vastanneista nuorista lähes joka kymmenes (9 %) oli joskus kokenut kiusaamista netissä. Yleisintä se oli yläkoululaisten tyttöjen keskuudessa (11 %).

Kiusaaminen on usein rajattu kyselyissä nimenomaan koulukiusaamiseen, jolloin kysymyksenasettelussa kiusaamispaikkakin on rajattu ajan ja paikan suhteen kouluun. Sähköiset viestimet eli lähinnä matkapuhelin ja internet hankaloittavat kiusaamisen määrittelyä ajan ja paikan osalta merkittävästi.

Netissä kiusaamista kokeneilta nuorilta kysyttiin, tiesivätkö he, kuka heitä oli netissä kiusannut. 57 % vastaajista sanoi kiusaajan olevan samasta koulusta kun hän itse, 18 % kertoi, ettei tiedä, kuka häntä oli netissä kiusannut, ja 24 % tiesi, että kiusaaja ei käynyt samaa koulua kuin he itse. Netissä koettu kiusaaminen on siis selvästi yhteydessä kouluuyhteisöön, joten sen voi erottaa koulukiusaamisesta vain tapauskohtaisesti. Netissä alkanut kiusaaminen voi myös levitä koulun arkeen. Niiltä nuorilta, joita oli kiusattu levittämällä heistä nettiin kuvia, videoita tai juoruja, kysyttiin, onko heitä kiusattu nettiin levitetyn materiaalin takia muualla kuin netissä. Lähes puolet (43 %) ilmoitti, että heitä oli kiusattu nettiin levitetyn materiaalin takia myös muualla kuin netissä.

Kiusaamisen muodot

Haukkuminen ja nimittely ovat yleisimpiä kiusattujen nuorten kokemia kiusaamisen muotoja. Kiusaamista-voissa on kuitenkin sukupuolten välillä eroja.

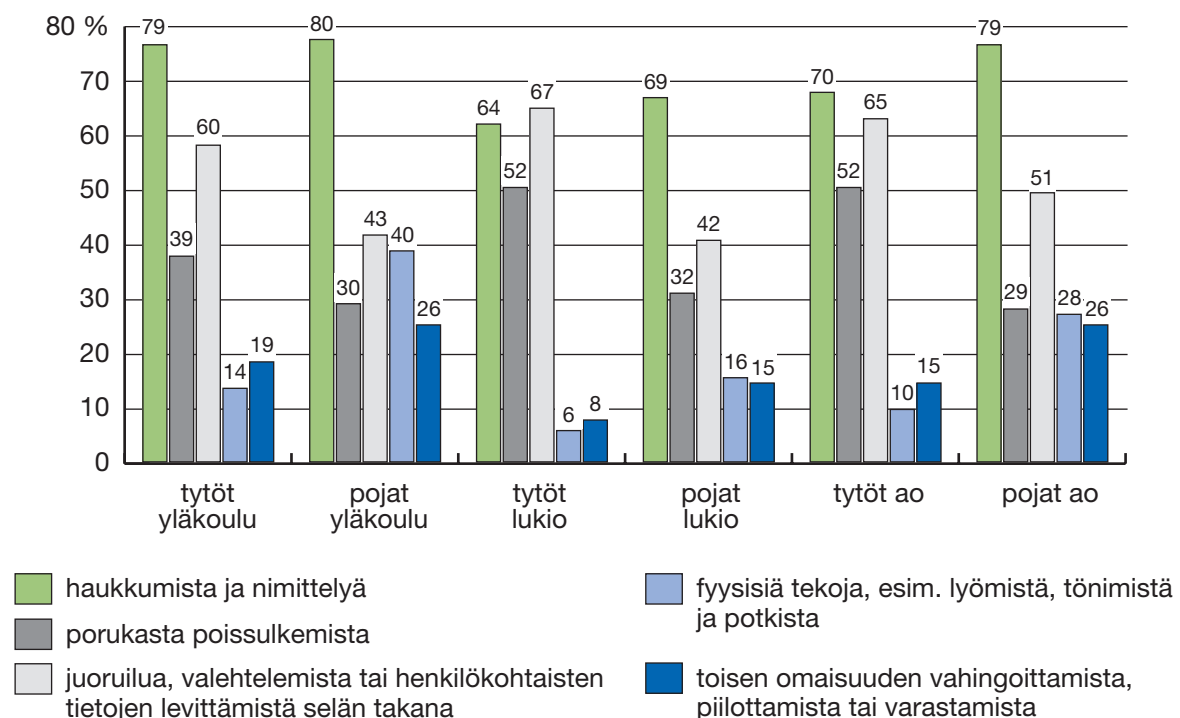
Tulosten perusteella suora sanallinen kiusaaminen eli haukkuminen tai nimittely on yleisin nuorten kokeman kiusaamisen muoto sukupuolesta ja koulumuodosta riippumatta (Kuvio 10). Ainoan poikkeuksen muodostaa kiusatut lukion tytöt, joista hieman useampi oli kokenut juoruilua, valehtelemista tai henkilökohtaisten tietojen levittämistä kuin haukkumista. Epäsuora kiusaaminen, kuten juoruilu ja porukasta poissulkeminen, oli kaikilla kouluasteilla tavallisemmin tyttöjen kuin poikien kokema kiusaamisen muoto. Kaiken kaikkiaan vaikeasti opettajien havaittavissa ole-

va epäsuora kiusaaminen oli yllättävän yleistä kaikissa vastaajaryhmissä: yli kolmannes kiusatuista oli kokenut myös epäsuoraa kiusaamista. Porukasta poissulkeminen oli yleinen kokemus etenkin kiusatuille toisella asteella opiskeleville tytöille, joista yli puolet ilmoitti tulleen kiusatuksi tällä tavalla (Kuvio 10).

Poikien kokema kiusaaminen oli tyttöjen tyypillisesti kokemaan kiusaamiseen verrattuna usein fyysisempää tai omaisuuteen kohdistuvaa. Fyysisen kiusaamisen kokeminen on yleisintä kiusattujen yläkoulukouluikäisten poikien keskuudessa, joista jopa 40 % ilmoitti kokeneensa sitä. Kiusatuista yläkoulun pojista 5 % ilmoitti, että fyysinen kiusaaminen oli ainut tapa, jolla heitä oli kiusattu. Myös toisen omaisuuden kohdistunut kiusaaminen oli jokaisella kouluasteella suhteellisesti yleisemmin poikien kokema kiusaamistapa.

- Tyttöjen kokema kiusaaminen on poikia useammin epäsuoraa. Kiusatuista yläkoululaisista tytöistä selvästi yli puolet (60 %) oli kokenut juoruilua ja enemmän kuin joka kolmas (39 %) oli kokenut porukasta poissulkemista.
- Epäsuora kiusaaminen on verrattain yleistä kaikissa vastaajaryhmissä. Yli kolmannes kiusatuista oli kokenut myös epäsuoraa kiusaamista.
- Pojat kokevat tyttöjä enemmän fyysisistä kiusaamista, erityisesti yläkoulussa. Jopa 40 % kiusatuista yläkoululaisista pojista oli kokenut fyysisistä kiusaamista, kuten lyömistä, potkimista tai tönimistä.
- Poikien kokema kiusaaminen on tyttöjä useammin myös omaisuuteen kohdistuvaa, esimerkiksi omaisuuden vahingoittamista tai varastamista.

Kuvio 10. Kiusattujen nuorten kokemat erilaiset kiusaamisen muodot sukupuolen ja koulumuodon mukaan.

6. Kiusaamisen muut osapuolet

Kiusatuilta nuorilta kysyttiin, kuinka monta henkilöä heitä oli yleensä kiusannut. Suurin osa kiusatuista ilmoitti, että häntä oli kiusannut yleensä kaksi henkilöä. Kiusattujen tyttöjen kokemuksissa yleisintä on kaksi kiusaajaa, mutta selvästi poikia yleisempää on, että tytöt kiusaa kolme tai useampi henkilö. Poikien kokemassa kiusaamisessa oli puolestaan ollut tyttöjä useammin yksi kiusaaja, silti kaksi kiusaajaa oli pojilla suurin piirtein yhtä yleistä kuin yksi. Erot sukupuolien välillä olivat suurin piirtein samanlaisia huolimatta siitä, oliko kyseessä yläkoulu, lukio vai ammattioppilaitos.

Kiusaaminen koskettaa kiusattujen ja kiusaajien lisäksi myös muita ryhmän jäseniä. Nuorilta kysyttiin, miten usein he olivat nähneet koulussaan kiusaamista viimeksi kuluneen vuoden aikana. Kyselyn tuloksista nähdään, että jopa kaksi kolmesta yläkoululaisesta oli nähnyt kiusaamista vähintään silloin tällöin ja jopa 17 % näki sitä päivittäin. Vain 6 % yläkoululaisista ilmoitti, ettei ollut nähnyt kiusaamista kuluneen vuoden aikana lainkaan.

Lukiolaiset olivat nähneet kiusaamista huomattavasti harvemmin, vain 2 % päivittäin ja 19 % silloin tällöin. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista nuorista 23 % oli nähnyt kiusaamista koulussaan silloin tällöin ja melkein yksi kymmenestä (8 %) päivittäin.

Havaitun kiusaamisen määrä oli melko sukupuolittunutta. Pojat havaitsivat koulussaan kiusaamista keskimäärin tyttöjä useammin etenkin yläkoulussa ja ammattioppilaitoksissa. Yläkouluissa pojista näki päivittäin kiusaamista 22 % ja tytöistä 13 %. Lukiossa sukupuolten välinen ero oli pienempi (tytöt 2 %, pojat 3 %). Ammatillisessa koulutuksessa päivittäin kiusaamista nähneiden poikien osuus oli yli puolet kiusaamista nähneitä tyttöjä suurempi. Tytöistä kiusaamista näki päivittäin noin 5 % ja pojista 12 %.

Vastajilta kysyttiin myös, olivatko he itse toimineet tavalla, joka toisesta saattoi tuntua kiusaamiselta. Kysymykseen vastasi myöntävästi huomattava enemmistö kaikista nuorista. Yläkoululaisista pojista 71 % ja tytöistä 62 % kertoi toimineensa niin, että se saattoi

tuntua toisesta kiusaamiselta. Lukiolaisten vastaavat osuudet olivat pojilla 65 % ja tytöillä 56 %. Ammattioppilaitosten opiskelijoista 70 % pojista ja 62 % tytöistä vastasi kysymykseen myöntävästi. Kouluasteiden välillä oli siis kohtalaisen pienet erot.

Kiusaamisella tarkoitetaan usein vain tarkoituksellista toimintaa, joten edellä esitetyt luvut eivät sinänsä kerro varsinaisten kiusaajien määrästä. Tulosten perusteella kiusaaminen näyttää kuitenkin koskettavan valtaosaa nuorista tavalla tai toisella.

- Yläkoululaisista huomattava osa seuraa kiusaamista sivusta tai osallistuu siihen jollain tavoin itse. Yli viidennes (22 %) yläkoululaisista pojista näkee kiusaamista päivittäin.
- Suurin osa kiusatuista ilmoitti, että häntä oli kiusannut yleensä kaksi henkilöä.

7. Kiusaamisesta puhuminen ja apu

Kaikkia vastaajia pyydettiin arvioimaan, kenelle kiusaamisesta olisi helpointa puhua. Lisäksi kiusatuilta nuorilta kysyttiin erikseen, olivatko he puhuneet kiusaamisesta kenellekään. Vastauksen mukaan saatettiin esittää jatkokysymyksiä. Kiusaamisesta puhuneilta kysyttiin, kenelle he olivat puhuneet ja oliko siitä ollut apua. Jos vastaaja ilmoitti, ettei ollut puhunut kiusaamisestaan kenellekään, selvitetiin lisäkysymyksellä syitä puhumattomuuteen.

Kenelle olisi helppo puhua jos joutuu kiusatuksi?

Yläkoulun oppilaat puhuisivat kiusaamisesta mieluiten hyvälle ystäville ja vanhemmille. Hyviin ystäviin luottaisivat etenkin yläkouluikäiset tytöt, joista 95 % pitäisi hyvien ystävien kanssa kiusaamisesta puhumista helppona (pojista 87 %). Vanhempien kanssa puhuminen olisi yläkoululaisten mielestä toisiksi helpointa. Tytöistä 54 % ja pojista 52 % arvioi, että vanhempien kanssa kiusaamisesta puhuminen olisi erittäin helppoa tai helppoa. Kuraattorin tai psykologin kanssa kiusaamisesta voisi puhua 48 % tytöistä ja 47 % pojista. Terveystoimijalle olisi valmis uskoutumaan 42 % yläkouluikäisistä tytöistä ja 43 % pojista. Opettajalle puhumisen helpoksi arvioi 43 % pojista ja 40 % tytöistä. Niistä yläkoululaisista, joiden koulussa on tuki-

oppilaita¹, lähes puolet (48 %) pojista ja 43 % tytöistä arvioi, että kiusaamisesta olisi helppo tai erittäin helppo puhua tukioppilaan kanssa.

Myös lukiolaiset pitivät yläkoululaisten tavoin hyvää ystävää ja vanhempia helpoimmin lähestyttävänä puhekuppanina, kun kyse on kiusaamisesta. Lukiolaisista tytöistä 94 % ja pojista 91 % piti kiusaamisesta puhumista ystävälle helppona. Vanhempien kanssa kiusaamisesta puhumista piti helppona 59 % tytöistä ja 53 % pojista. 57 % lukiolaisista tytöistä ja 53 % pojista piti psykologille tai kuraattorille kiusaamisesta puhumista helppona. Enemmistö eli 53 % lukiolaisista tytöistä koki myös terveydenhoitajalle puhumisen helppona (pojat 47 %). Opettajan kanssa kiusaamisesta puhumista piti helppona 39 % tytöistä ja 40 % pojista.

Myös ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat pitivät hyvää ystävää ylivoimaisesti helpoimmin lähestyttävänä puhekuppanina. Ammattioppilaitosten tytöistä 93 % ja pojista 88 % piti hyvälle ystävälle kiusaamisesta puhumista helppona. Ammattioppilaitosten opiskelijat puhuisivat kiusaamisesta myös vanhempien kanssa. Vanhemmille kiusaamisesta juttelua piti helppona 58 % tytöistä ja 53 % pojista. 53 % tytöistä ja 50 %

¹ Niissä kohdin, kun on arvioitu tukioppilastoimintaa, ovat analyysissa mukana kaikki ne vastaajat, joiden koulussa on siinä määrin aktiivista tukioppilastoimintaa, että vastaajat tietävät keitä tukioppilaat ovat.

- Nuoret puhuisivat kokemastaan kiusaamisesta selvästi mieluiten oman ystävänsä kanssa.
- Noin joka toinen nuori pitää helppona myös vanhemmille puhumista.
- Koulun henkilökunnasta helpoimpana keskustelukumppanina pidettiin kuraattoria tai psykologia, joille yläkoululaisista lähes puolet voisi kertoa kiusaamisesta. Opettajille puhumista piti helppona noin neljä kymmenestä nuoresta.
- Yläkoululaiset pitivät tukioppilaille kertomista keskimäärin yhtä helppona kuin koulun henkilökunnalle puhumista. Pojat pitivät tukioppilaalle puhumista helpompana kuin tytöt.

pojista piti psykologille tai kuraattorille kiusaamisesta puhumista helppona. Kiusaamisesta puhuminen opettajalle oli ammattioppilaitosten opiskelijoille hieman helpompaa verrattuna muihin tarkasteltuihin ryhmiin. 44 % tytöistä ja 47 % pojista piti kiusaamisesta puhumista opettajan kanssa helppona.

Kertovatko nuoret jollekin, kun heitä kiusataan?

Kaikilta kiusatuksi tulleilta vastaajilta kysyttiin, olivatko he puhuneet kiusaamisesta jonkun kanssa. Kiusaamisesta puhumiseen vaikuttaa selkeästi sukupuoli. Tytöt puhuvat kiusaamisestaan poikia herkemmin. Yläkouluikäisistä kiusatuiksi itsensä kokeneista tytöistä 71 % on puhunut kiusaamisestaan, kun vastaavasti pojista vain vähän yli puolet, 56 %.

Kiusatuksi joutuneista lukion tytöistä 74 % puhui jollekin kiusaamisestaan ja pojista 66 %. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista kiusaamisen uhreista kiusaamisestaan puhui 72 % tytöistä ja 54 % pojista.

Kenen kanssa puhuminen auttaa?

Niiltä kiusatuilta nuorilta, jotka olivat puhuneet asiasta jollekin, kysyttiin, keille he olivat puhuneet ja oliko tilanne sen jälkeen helpottunut, vaikeutunut vai pysynyt ennallaan. Vaihtoehtoina olivat vanhemmat, koulun henkilökunnan edustajat sekä tukioppilaat. Kokonaisuudessaan aikuisille kiusaamisesta kertominen toi apua yllättävän harvalle nuorelle, ja moni koki kertomisesta olleen myös haittaa.

Yläkouluissa kiusatut nuoret olivat puhuneet kiusaamisestaan useimmiten omien vanhempiensa tai opettajan kanssa. Kiusattujen nuorten mukaan omille vanhemmille kiusaamisesta puhumisesta oli useimmiten hyötyä eli tilanne oli puhumisen jälkeen helpottunut. Kuvioista 11 nähdään, että 54 % vanhemmille

kiusaamisestaan kertoneista yläkouluikäisistä tytöistä ja 62 % pojista vastasi kertomisesta olleen hyötyä kiusaamistilanteen kannalta. Vain 5 % vanhemmille puhuneista tytöistä ja 6 % pojista ilmoitti, että vanhemmille kertominen oli pahentanut kiusaamistilannetta.

Koulussa kiusaamisen puheeksi ottaminen näyttää tulosten perusteella olevan selvästi isompi riski eli siitä on harvemmin apua ja useammin haittaa kuin vanhemmille puhumisesta. Tulosten perusteella yläkoululaiset pojat saavat koulussa parhaiten apua tilanteeseensa puhumalla tukioppilaan tai opettajan kanssa: joka toisen pojan tilanne oli helpottunut heille puhumisen jälkeen. Yläkouluikäisille tytöille hyödyllisin keskustelukumppani oli ollut opettaja (45 %:lla tilanne helpottui), sitten kuraattori ja rehtori (39 % molemmat). Tukioppilaille puhuminen oli auttanut joka kolmatta (34 %) tyttöä ja terveydenhoitajalle puhuminen vielä harvempia (29 %).

Suurella osalla vastaajista kiusaamisesta puhuminen ei ollut vaikuttanut tilanteeseen lainkaan. Huolestuttavan monella tilanne oli myös vaikeutunut, jos kiusattu oli puhunut asiasta jonkun koulun henkilökunnan jäsenen kanssa. Esimerkiksi rehtorille kiusaamisestaan kertoneista lähes joka viides (tytöistä 17 % ja pojista 19 %) kertoi tilanteensa huonontuneen puhumisen vuoksi. Myös kuraattorille kertomisesta oli ollut haittaa yllättävän monelle, 13 %:lle tytöistä ja 16 %:lle pojista. Opettajalle kertomisen vuoksi tilanne oli vaikeutunut 15 %:lla sekä tyttöjä että poikia. Myös terveydenhoitajalle ja koulupsykologille puhuneilla osuudet olivat samaa luokkaa.

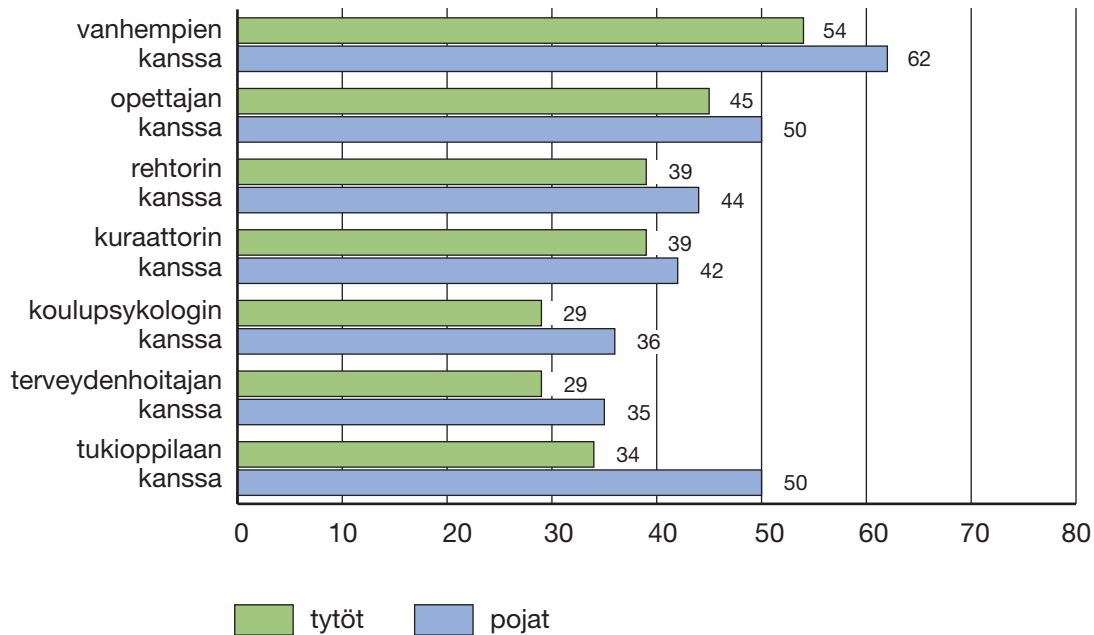
Lukiolaisille omat vanhemmat olivat määrällisesti ja laadullisesti paras puhekumppani kiusaamistapauksessa. 54 % vanhemmilleen kertoneista lukiolaisista tytöistä ja 66 % pojista ilmoitti saaneensa kiusaamistilanteeseensa helpotusta. Eniten kielteisiä kokemuksia olivat saaneet lukion pojat puhuttuaan kiusaamisesta rehtorille, sillä joka viides (21 %) rehtorille puhuneista pojista ilmoitti, että puhumisesta oli ollut haittaa.

Määrällisesti hyöty rehtorille puhumisesta oli tässäkin tapauksessa suurempi, sillä 45 % pojista koki saaneensa rehtorille puhumisesta hyötyä. (Kuvio 12)

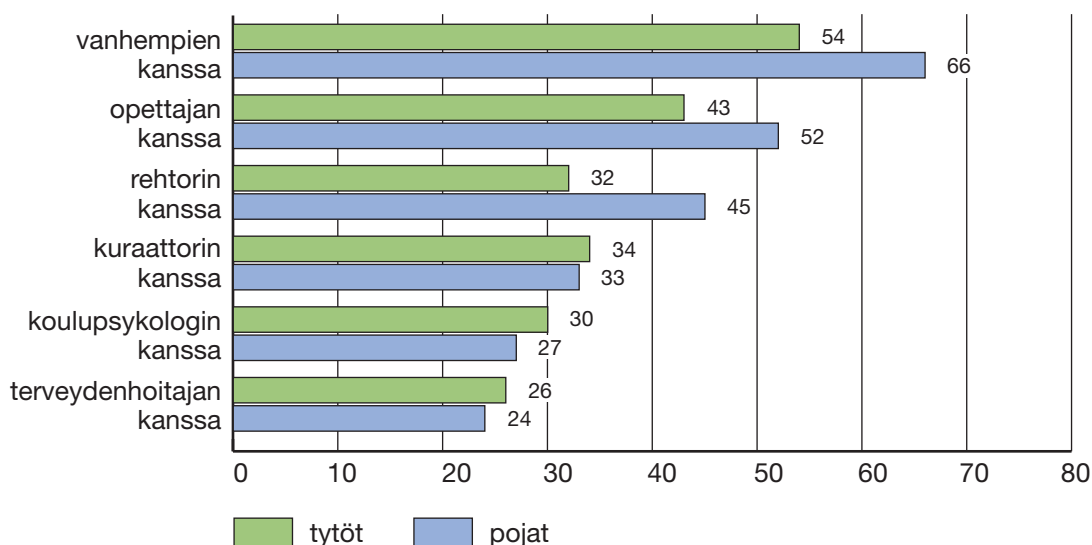
Myös ammattioppilaitosten opiskelijat puhuivat kiusaamisestaan mieluiten vanhemmilleen, joilta kokivat saaneensa eniten apua (Kuvio 13). Yläkoululaisten

ja lukiolaisten tapaan opetushenkilökunnan kanssa kiusaamisesta puhuminen oli vanhempien jälkeen toiseksi yleisintä. Ammattioppilaitoksissa opiskelevien poikien vastauksissa kuraattorin, psykologin ja terveydenhoitajan kanssa juttelu tuotti muihin nuoriin verrattuna hieman enemmän negatiivisia kokemuksia.

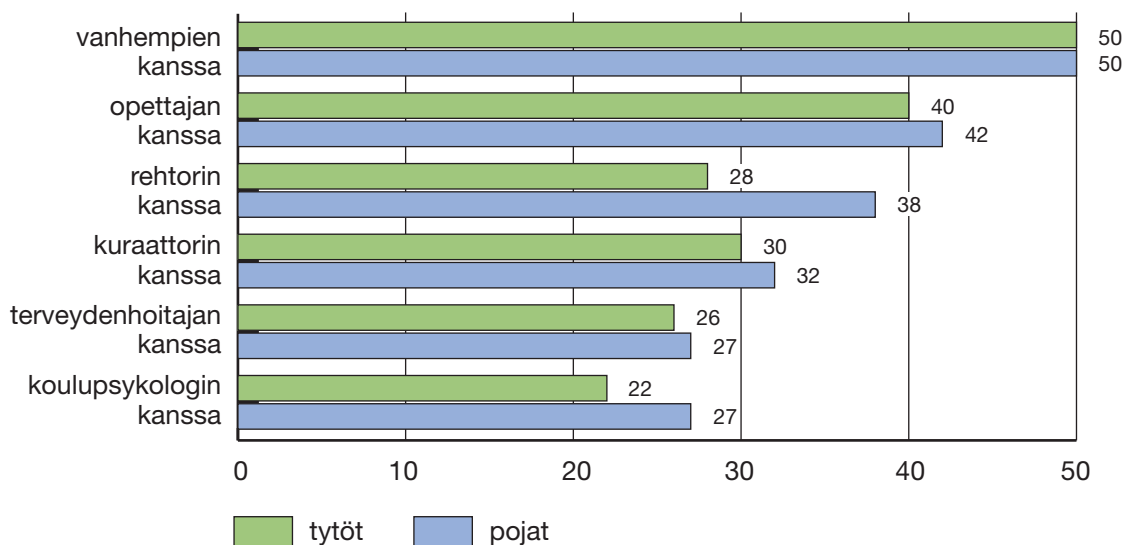
Kuvio 11. Kiusaamisesta puhuneiden ja apua saaneiden yläkoululaisten tyttöjen ja poikien osuudet prosentteina puhekumppania/auttajaa kohti.

Kuvio 12. Kiusaamisesta puhuneiden ja apua saaneiden lukiolaisten tyttöjen ja poikien osuudet prosentteina puhekumppania/auttajaa kohti.

Kuvio 13. Kiusaamisesta puhuneiden ja apua saaneiden ammattioppilaitoksissa opiskelevien tyttöjen ja poikien osuudet prosentteina puhekumppania/auttajaa kohti.

- Kiusatut kokevat, että aikuiselle kertomisesta on melko harvoin apua ja hyötyä.
- Todennäköisimmin apua sai, kun kertoi kiusaamisesta omille vanhemmilleen.
- Koulun henkilökunnasta opettajalle kiusaamisesta kertomisesta oli eniten hyötyä. Silti joka toinen kiusattu yläkoululainen ilmoitti, että opettajalle kertominen ei ollut helpottanut tilannetta lainkaan.
- Huomattavan monen kiusatun tilanne oli jopa huonontunut koulun henkilökunnalle puhumisesta. Esimerkiksi rehtorin kanssa puhuneista yläkoululaisista melkein joka viides kertoi tilanteensa huonontuneen puhumisen jälkeen. Myös kuraattorille kiusaamisestaan puhuneista yläkoulun tytöistä 13 % ja pojista 16 % koki, että kiusaamisesta kertomisesta oli ollut haittaa.
- Tukioppilaille puhuminen auttoi erityisesti poikia, joista joka toisen tilanne oli helpottunut tukioppilaan kanssa jutteleminen jälkeen. Tukioppilaille puhuminen vaikeuttaa kiusatun tilannetta harvoin.
- Tytöt puhuvat kiusaamisestaan helpommin, mutta pojille on puhumisesta useammin apua kuin tytöille. Kiusatuista pojista vain vähän yli puolet oli puhunut kiusaamisestaan jonkun kanssa.

Miksi kiusatut eivät puhu?

Merkittävä osa vastaajista kertoi tulleensa kiusatuksi, mutta ei ollut puhunut asiasta kenenkään kanssa. Näiltä vastaajilta kysyttiin jatkokysymyksellä tärkeintä syytä siihen, miksi he eivät olleet puhuneet kiusaamisesta kenenkään kanssa. Vastausvaihtoehdot olivat ”ajattelin, ettei kukaan osaa tai halua auttaa”, ”kertominen hävetti”, ”en tiennyt, kenelle voisin kertoa”, ”kertominen olisi voinut pahentaa tilannetta”, ”kertominen on hyödytöntä, koska se ei johda mihinkään”, ”jokin muu syy, mikä:” ja ”en halua kertoa syytä”.

Selvästi yleisin syy nuorten vaikenemiseen on se, että kiusatut nuoret ajattelevat kertomisen olevan hyö-

dytöntä, koska se ei johda mihinkään. Toisen asteen opiskelijat kertoivat syyksi kokemansa häpeän useammin kuin yläkoululaiset.

Kiusaamisestaan vaienneista yläkoululaisista tytöistä 29 % ja pojista 31 % ei ollut kertonut kiusaamisestaan kenellekään, sillä ajatteli kiusaamisesta puhumisen olevan hyödytöntä. 14 % tilanteestaan hiljaa pysytellyistä yläkouluikäisistä tytöistä, sekä 17 % pojista pelkäsi, että kertominen saattaa pahentaa tilannetta entisestään. Noin joka kymmenes yläkoulun tytöistä (11 %) ja pojista (10 %) häpesi tilannettaan, eikä sen vuoksi kertonut kiusaamisestaan. Joka kymmenes (10 %) hiljaa pysytellyistä yläkoulun tytöistä ja 6 % pojista koki, ettei kukaan osaa tai halua auttaa. 8 % tytöistä ja 4 % pojista

ilmoitti, ettei tiennyt, kenelle olisi voinut kiusaamisestaan puhua. Lopuilla vastaajilla oli jokin muu syy puhumattomuuteen, tai he eivät halunneet kertoa syytä.

Myös kiusattujen lukiolaisten suurin syy puhumattomuuteen oli ajatus siitä, ettei kiusaamisesta kertominen johda mihinkään. 33 % kiusaamisestaan hiljaa pysytellyistä lukion tytöistä ja 37 % pojista koki, että tilanteesta puhuminen on hyödytöntä, eikä johda mihinkään. Melko suuri osa kiusaamisestaan vaienneista lukiolaisista, 19 % tytöistä ja 17 % pojista, ilmoitti, ettei ole puhunut kiusaamisestaan kenellekään, sillä tilanteesta kertominen hävettää liikaa. Edelleen puhumattomuuden syyksi ilmoitti 7 % sen, ettei ulkopuolisilla ole halua tai kykyä auttaa. 6 % tytöistä ja 5 % pojista ei tiennyt kenelle olisi voinut kiusaamisesta puhua. Lopuilla lukiolaisilla vastaajilla oli puhumattomuuteen jokin muu syy, tai he eivät halunneet kertoa syytä.

Kertomisen hyödyttömyys oli myös kiusattujen ammattioppilaitosten opiskelijoiden mielestä keskeisin syy siihen, miksi he eivät puhuneet kiusaamisestaan kenellekään. 35 % niistä tytöistä, jotka eivät olleet puhuneet kiusaamisestaan kenellekään ja 31 % pojista oli sitä mieltä, ettei kiusaamisesta kannata kertoa kenellekään, sillä kertominen ei johda mihinkään. Toiseksi yleisin puhumattomuuden motiivi oli kiusatuilla ammattikoululaisilla tytöillä häpeä, jonka vuoksi 16 % ei pystynyt kertomaan kiusaamisestaan. Pojilla vastaava prosenttiluku oli 12. Kiusatuilla ammattioppilaitosten pojilla puolestaan pelko puhumisen seurauksista oli toiseksi yleisin syy siihen, miksi he eivät halunneet puhua kiusaamisestaan. Kiusaamisestaan väitti pysyneistä ammattioppilaitosten pojista 14 % sekä tytöistä 13 % koki, ettei kiusaamisesta kannata puhua, jottei tilanne pahene entisestään. Vastaavasti 9 % tytöistä ja 4 % pojista ajatteli, ettei kukaan osaa tai halua auttaa. 5 % kiusaamisestaan puhumattomista ammattioppilaitosten tytöistä ja 8 % pojista ei tiennyt kenelle olisi voinut kiusaamisestaan kertoa. Lopuilla vastaajista oli vaikenemiseen jokin muu syy, tai he eivät halunneet kertoa syytä.

Kiusattujen puolustaminen

Kaikilta vastaajilta kysyttiin, mitä he yleensä tekevät, kun näkevät jotakuta kiusattavan. Vastausvaihtoehdot olivat ”puolustan kiusattua”, ”en tee mitään, koska asia ei kuulu minulle”, ”en mitään, koska en uskalla”,

”seuraan sivusta”, ”kerron kiusaamisesta jollekin” ja ”kiusaan mukana”. Lisäksi kiusatuilta vastaajilta kysyttiin, oliko joku henkilö puolustanut heitä ja mitä puolustamisesta oli seurannut (”tilanne helpottui”, ”pysyi ennallaan”, ”tilanne vaikeutui”). Vastajat saivat valita puolustajaksi omien vanhempien ja koulun aikuisten lisäksi oman kaverin, tukioppilaan tai muun oppilaan.

Yläkoululaiset pojat suhtautuvat muiden oppilaiden kiusaamiseen tyttöjä välinpitämättömämmin. Yläkoulun pojista joka kolmas (32 %) ja tytöistä joka viides (19 %) ilmoitti, etteivät he kiusaamista nähdessään tee mitään, koska asia ei kuulu heille. Tyttöjä useammin pojat myös seurasivat kiusaamista sivusta, lähtivät pois paikalta tai kiusasivat mukana. Tytöt käyttäytyivät myös selvästi poikia vastuullisemmin kertomalla kiusaamisesta jollekin aikuiselle tai tukioppilaalle.

Yläkouluikäisistä tytöistä 18 % ja pojista 9 % ilmoitti, ettei kiusaamistilanteen kohdatessaan uskalla tehdä mitään. Noin joka viides (24 % tytöistä ja 22 % pojista) ilmoitti yleensä puolustavansa kiusattuja. Suoraan, fyysiseen kiusaamiseen puuttuminen oli selvästi yleisempää kuin epäsuoraan kiusaamiseen. Noin kolmasosa kiusatuista ei puolusteta lainkaan. Kiusatuista yläkoululaisista lähes joka kolmas (tytöistä 28 % ja pojista 31 %) ilmoitti, ettei heitä ole lainkaan puolustettu kiusaamistilanteissa.

Myös lukiossa vallitsi sama trendi kuin yläasteella. Pojat suhtautuivat kiusaamiseen pääasiassa tyttöjä välinpitämättömämmin lähes kaikilla osa-alueilla, mutta kiusattuja puolustavia poikia oli lukiossa suhteellisesti enemmän kuin yläasteella. 31 % lukion pojista ja 19 % tytöistä koki, ettei kiusaaminen kuulunut heille, joten he eivät myöskään siihen puuttuneet. 29 % tytöistä ja 30 % pojista puolestaan ilmoitti menevänsä väliin jos näkee kiusaamista. Kiusatuista lukiolaisista joka kolmas (tytöistä 32 % ja pojista 33 %) ilmoitti, ettei heitä ole lainkaan puolustettu kiusaamistilanteissa.

Sukupuolien välinen ero oli selvä myös ammattioppilaitoksissa. Pojista 36 % ja tytöistä 19 % koki, ettei kiusaaminen ole heidän asiansa, joten he eivät tee asialle mitään. Ammattioppilaitoksissa opiskelevat tytöt olivat myös poikia valmiimpia menemään väliin, jos jotakuta kiusattiin. Tytöistä 31 % ilmoitti puolustavansa kiusattua, kun pojilla vastaava luku oli 27 %. Ammattioppilaitosten opiskelijoista ilman puolustajaa kiusaamistilanteessa oli jäänyt 33 % kiusatuista tytöistä ja 37 % pojista.

- Kiusaamisestaan vaienneista yläkoululaisista lähes kolmannes ei ollut kertonut kiusaamisestaan kenellekään, koska ajatteli kiusaamisesta puhumisen olevan hyödytöntä.

Kuka puolustaa ja mitä siitä seuraa?

Oma kaveri on paras puolustaja sekä määrällisesti että laadullisesti. Yli 60 % kiusatuista yläkoululaisista ja yli puolet kiusatuista toisen asteen opiskelijoista kertoi, että oma kaveri oli puolustanut häntä kiusaamistilanteessa. Oman kaverin puolustuksesta oli myös eniten apua. Yläkoululaisista noin kolme neljästä (tytöistä 71 % ja pojista 78 %) kertoi tilanteen helpottuneen kaverin puolustuksen ansiosta, eikä tilanne juuri eroa toisella asteella. Oman kaverin väliintulosta on myös hyvin harvoin haittaa kiusatuille, sillä vain 2–5 % (koulu- muodosta riippuen) kiusatuista kertoi kiusaamistilanteen pahentuneen kaverin puuttuttua tilanteeseen.

Toiseksi parhaita kiusattujen puolustajia yläkouluissa ovat tulosten perusteella koulun tukioppilaat. Tukioppilaat ovat olleet joka toiselle kiusatulle avuksi puolustettuaan kiusattua. Yläkoululaisista pojista 50 % ja tytöistä 46 % koki tilanteen helpottuneen tukioppilaan noustua puolustamaan kiusattua. Tilanne vaikeutui vain 8 %:lla tytöistä ja pojista, kun puolustajana oli koulun tukioppilas.

Opettajan väliintulosta oli myös hyötyä noin joka toiselle niistä kiusatuista oppilaista, joita opettajat olivat puolustaneet. Kuitenkin vastaavassa tilanteessa jopa 16 % tytöistä ja 17 % pojista oli kokenut opettajan väliintulon vaikeuttaneen tilannetta entisestään. Kaikista kiusatuista yläkoululaisista noin joka kolmas (tytöistä 31 % ja pojista 35 %) kertoi opettajan puolustaneen häntä jollain tavalla. Opettajat olivat toiseksi yleisimpiä kiusattujen puolustajia oman kaverin jälkeen.

Myös toisen asteen opiskelijoilla opettaja oli kaverin jälkeen yleisin kiusaajaa puolustanut henkilö. Kiusatuista lukion tytöistä 24 % oli puolustanut opettaja ja pojista vastaavasti 29 %. Ammattioppilaitoksissa kiusaamista kokeneista tytöistä opettaja oli puolustanut 30 % ja pojista 31 %. Toisen asteen opiskelijat

hyötyivät opettajan puolustuksesta yläkoululaisia vähemmän.

Selvästi suurimman riskin muodosti koulun muu henkilökunta. Koulumuodosta ja sukupuolesta riippuen jopa viidennes (14–21 %) muun henkilökunnan puolustamista kiusatuista oli kokenut tilanteen pahentuneen puolustamisesta. Tästä huolimatta puolustuksesta oli keskimäärin kuitenkin enemmän hyötyä kuin haittaa.

”Olin halunnut puhua opettajan kanssa, mutta opettajilla tuntuu aina olevan niin kiire, eikä heitä tunnu melkein koskaan kiinnostavan, vaikka mitä oppilaille kuuluu, vaikka minusta se on tärkeää.”

*”Unohdan sen ajan kuluessa.”
”En halua rasittaa toisia omilla ongelmillani.”*

”Isä on aina sanonu et pitää puolustautua ja antaa takaisin samalla mitalla. Luultavasti johtuen siitä että itse oli opiskeluaikoinaan kiusaaja.”

”Halusin selvittää asian itse.”

”Kuraattorit, opettajat, tms. joille kehoitetaan kertomaan, eivät osaa käsitellä asiaa nuoren kannalta.”

- Pojat puuttuvat kiusaamistilanteisiin selvästi harvemmin kuin tytöt.
- Noin kolmasosa kiusatuista ei ole puolustanut kukaan.
- Jos oppilasta puolustetaan kiusaamistilanteessa, puolustaja on todennäköisimmin oma kaveri. Kaverin puolustamisesta on myös eniten hyötyä kiusaamistilanteen kannalta.
- Tukioppilas on oman kaverin jälkeen tehokkain kiusatun puolustaja. Jos tukioppilas on puolustanut kiusattua, tilanne on helpottunut joka toisella kerralla. Tukioppilaan puolustus harvoin vaikeuttaa kiusatun tilannetta.
- Koulun henkilökunnasta opettaja on yleisin ja paras kiusatun puolustaja. Tosin joka kuudes (16–17 %) kiusatuista yläkoululaisista, joita opettaja oli puolustanut, oli kokenut tilanteen vaikeutuneen entisestään.
- Koulun muun henkilökunnan puolustamisesta oli vielä opettajia useammin ollut haittaa kiusatun tilanteelle.

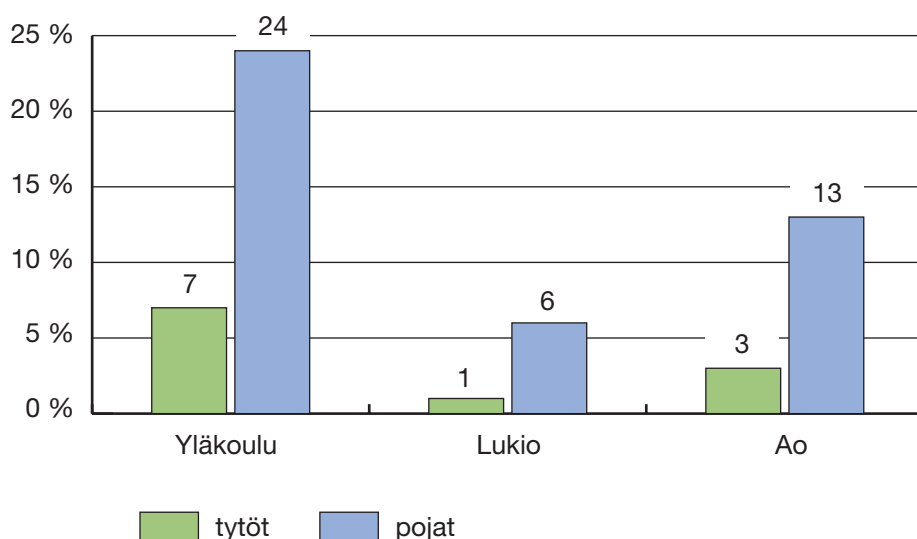
8. Fyysinen väkivalta kouluissa

Kiusaamiseen liittyvien kysymysten lisäksi kyselyssä selvitettiin vastaajien kokemuksia fyysisestä väkivallasta ja sen uhasta kouluissa kuluneen vuoden aikana. Väkivaltaa ja/tai sen uhkaa kokeneilta selvitettiin jatkokysymyksillä kokemusten määrää, laatua, mahdollisesti saatuja vammoja sekä tekijöiden määrää.

Pojat joutuvat vihamielisiin väkivaltaisiin tilanteisiin koulussa huomattavasti tyttöjä todennäköisemmin. Yläkoululaisista pojista noin kolmannes oli kokenut väkivaltaa tai uhkailua viimeksi kuluneen vuoden aikana, kun vastaavasti yläkouluikäisistä tytöistä väkivaltaa oli kokenut joka kymmenes. Toisella asteella väkivallan uhka on huomattavasti pienempää kuin yläkoulussa. Selvästi vähiten väkivaltaa koettiin lukiossa, jossa 2 % tytöistä ja 9 % pojista koki vuoden aikana koulussa väkivaltaa. Ammatillisessa koulutuksessa väkivallankokemukset ovat yleisempiä kuin lukiossa. Ammattiopilaitosten tytöistä 5 % ja pojista 16 % koki kuluneen vuoden aikana väkivaltaa koulussa.

Koululaisten väkivallan kokemuksista on kerätty pitkittäisaineistoa Poliisiammattikorkeakoulun ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Lapsiuhritutkimuksissa sekä Kouluterveyskyselyissä. Näitä tuloksia on vertailtu tämän kyselyn tuloksiin kuviossa 15. Uusimman Lapsiuhritutkimuksen mukaan 9.-luokan tytöistä 17 % ja pojista 22 % oli kokenut viimeisen vuoden aikana pahoinpitelyä. Lapsiuhritutkimuksesta käy myös ilmi, että suurimmalla osalla tytöistä pahoinpitely oli ollut viimeisimmän teon yhteydessä perheväkivaltaa, kun pojista suurimmalla osalla pahoinpitelijä oli ollut kaveri (Lapsiuhritutkimus 2008, 172 liitetaulukko 11). Lapsiuhritutkimuksessa oli kysytty myös erikseen ikätoverien taholta koettuja pahoinpitelyjä. Tässä tilastossa tyttöjen osuus on selvästi poikia suurempi. Tämän kyselyn kysymyksen asettelussa väkivallan kokemukset rajattiin pelkästään koulukontekstiin. Tällä tavalla kysyttynä 9.-luokkalaisista tytöistä 5 % ja pojista 24 % oli kokenut fyysistä väki-

Kuvio 14. Koulussa viimeisen vuoden aikana fyysisestä väkivaltaa kokeneiden prosentiosuudet sukupuolen ja koulumuodon mukaan.

valtaa koulussa viimeisen vuoden aikana. Kouluterveyskysely käsittelee pääasiassa koulukontekstia, mutta väkivallan kokemuksia koskevassa kysymyksessä ei ole erikseen rajattu kokemusaluetta kouluun. Kouluterveyskyselyn mukaan 9 % tytöistä ja 16 % pojista ilmoitti, että heidän kimppuunsa oli käyty ruumiillisesti kuluneen kahdentoista kuukauden aikana. Kysymyksen asettelu ja rajaus vaikuttaa siis nuorten väkivallan kokemusten mittauksessa paljon.

Väkivallan kokemukset ja kiusaaminen

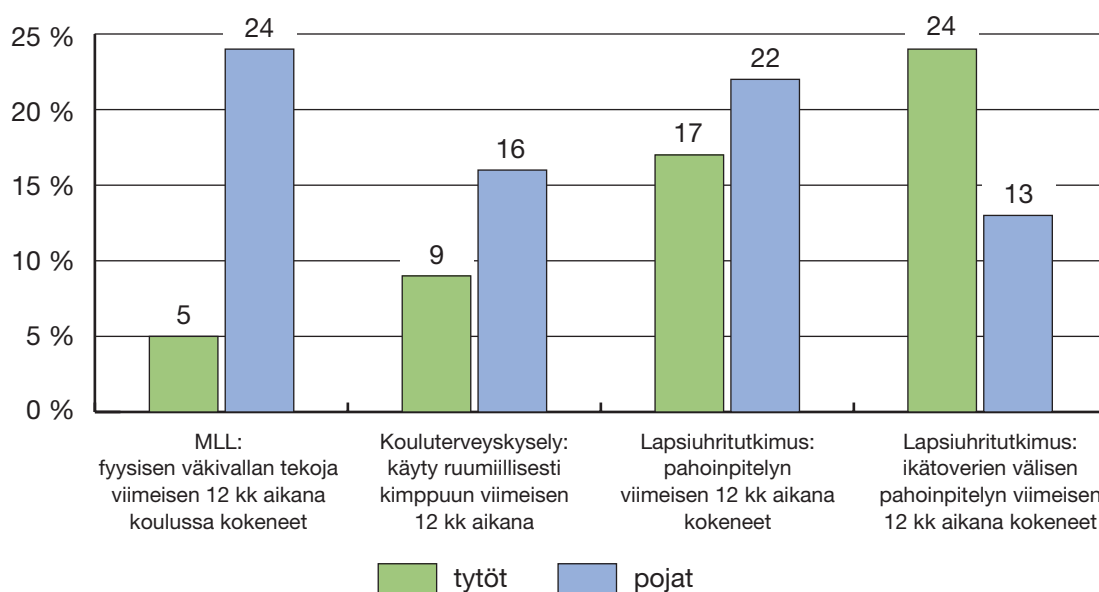
Fyysisen väkivallan kokemukset ovat selvästi yhteydessä kiusaamiseen (Kuvio 16). Kerran viikossa tai useammin kiusaamista kokeneista tytöistä viidennes (20 %) ja pojista puolet (51 %) oli kokenut väkivaltaa viimeisen vuoden aikana. Yhteys oli jonkin verran vahvempi toisella asteella kuin yläkouluissa.

Usein kiusatuista pojista fyysistä väkivaltaa oli kokenut yli kuusi kertaa suurempi osuus kuin niistä pojista, jotka eivät olleet kiusattuja. Tyttöjen kohdalla yhteys oli vielä huomattavasti selvempi. Kaikista vastanneista tytöistä toistuvasti kiusattujen tyttöjen fyysisen väkivallan kokemukset olivat yli kymmenen kertaa yleisempiä kuin niiden tyttöjen, jotka eivät kokeneet kiusaamista. Itse asiassa niistä tytöistä, joita ei kiusattu, vain 2 % oli kokenut fyysistä väkivaltaa koulussa viimeisen vuoden aikana.

Väkivallan tekijänä oli väkivallan uhrien mukaan yleisimmin vain yksi henkilö, riippumatta uhrin sukupuolesta tai oppilaitoksesta. Uhrin kimppuun käyminen joukolla oli koulumuotojen vertailussa yleisintä yläkouluissa.

Fyysistä väkivaltaa kokeneet yläkoulun tytöt saivat tilanteissa poikia herkemmin fyysisiä vammoja. Väkivallan kohteina olleista yläasteikäisistä tytöistä lähes 29 % (N=156) sai jonkinlaisia fyysisiä vammoja, kun

Kuvio 15. 9-luokkalaisten väkivaltaa viimeisen vuoden aikana kokeneiden osuudet MLL:n kyselyn Kouluterveyskyselyn ja Lapsiuhritutkimuksen mukaan.

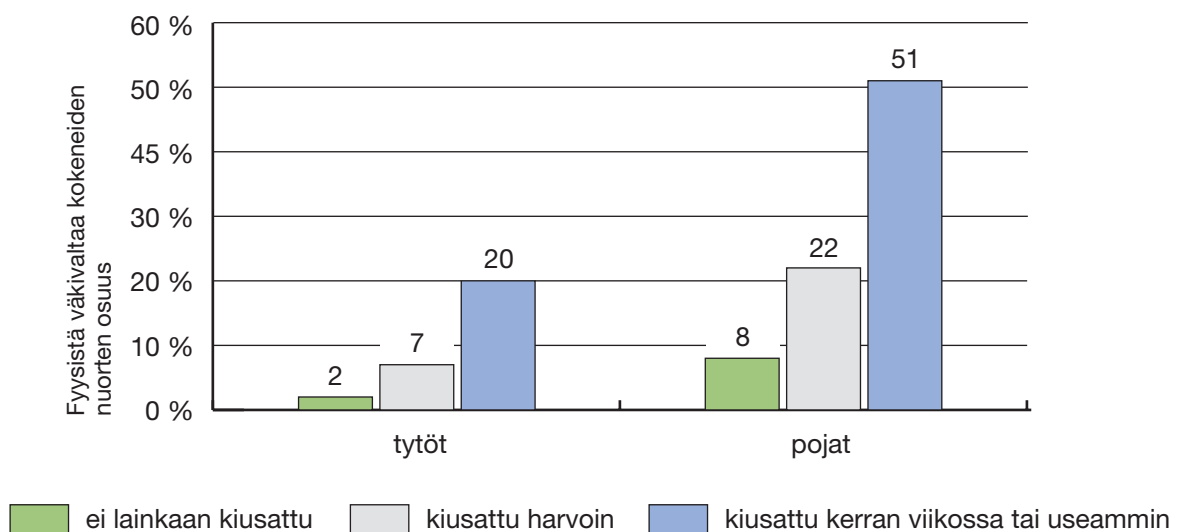

poikien luku puolestaan oli 24 % (N=135). Yläasteen luokkia vertaillen vammojen saaminen väkivallan kohteeksi joutuneilla oli yleisintä 8.-luokkalaisilta kysyttäessä.

Koulumuotojen välisessä vertailussa fyysisten vammojen saaminen väkivallan kohteeksi joutuneilla oli pojilla selvästi yleisintä ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien keskuudessa 29 % (N=51), kun tytöillä puolestaan vammojen saaminen oli yleisintä yläkoulussa.

- Yläkoululaisista pojista noin joka kolmas oli kokenut väkivaltaa tai sen uhkaa viimeksi kuluneen vuoden aikana, tytöistä joka kymmenes.
- Kiusatut kokevat fyysistä väkivaltaa koulussa selvästi muita oppilaita useammin. Viikoittain kiusatuista tytöistä joka viides (20 %) ja pojista joka toinen (51 %) oli kokenut fyysistä väkivaltaa koulussa viimeisen vuoden aikana.
- Kiusatuilla tytöillä fyysisen väkivallan kokemukset olivat yli kymmenen kertaa yleisempiä kuin niillä tytöillä, jotka eivät kokeneet kiusaamista lainkaan.

Kuvio 16. Fyysistä väkivaltaa kokeneiden nuorten osuudet sen mukaan, kuinka usein he olivat kokeneet kuluneen vuoden aikana kiusaamista.

9. Seksuaalinen häirintä

Seksuaalisen häirinnän kokemukset ja kiusaaminen

Seksuaalisen häirinnän kokemuksia kartoitettiin kysymyksellä: ”Oletko kokenut jotain seuraavista vastentahtoasi koulussa viimeisen vuoden aikana? 1) sanallista seksuaalista häirintää (esimerkiksi ulkonäön kommentointia, nimittelyä, ehdotuksia), 2) kätälöintiä tai häiritsevää koskettelua, 3) häiritseviä seksuaalisia viestejä kännykän välityksellä ja 4) häiritseviä seksuaalisia viestejä netin välityksellä”. Kuten kuviosta 17 nähdään, seksuaalinen häirintä näyttää olevan koulussa likimäärin yhtä yleistä kuin kiusaaminen. Eniten häirinnästä kärsivät yläkouluikäiset tytöt, joista 12 % oli kokenut häirintää viikoittain ja 40 % kerran kuussa tai harvemmin. Asia koskettaa siis enemmän kuin joka toista yläkouluikäistä tyttöä. Myös yli kolmannes yläkoulu-

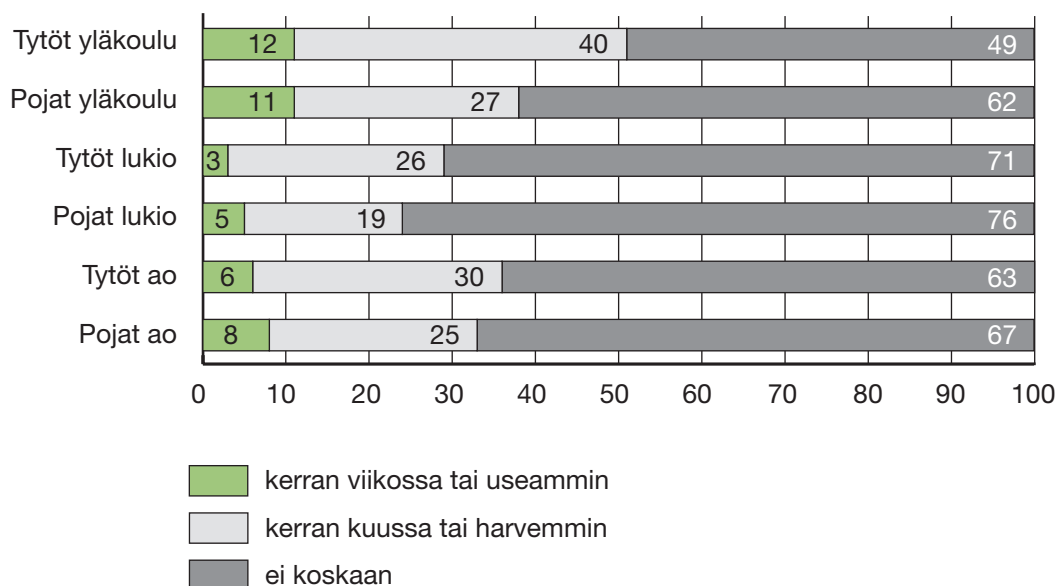
ikäisistä pojista ilmoittivat kokeneensa häirintää, 11 % vähintään kerran viikossa.

Hieman yllättävänä voi pitää tulosta, jonka mukaan lukioissa ja ammattioppilaitoksissa pojat kokevat jopa tyttöjä useammin jatkuvaa, vähintään viikoittaista seksuaalista häirintää. Ammattioppilaitoksissa näin ilmoitti kokevansa 8 % pojista ja 6 % tytöistä, lukioissa 5 % pojista ja 3 % tytöistä.

Fyysisen häirinnän osalta sukupuolten ja kouluasteiden väliset erot ovat samansuuntaisia kuin sanallisessa häirinnässä. Fyysistä häirintää eli vastentahtoista kätälöintiä tai koskettelua olivat kokeneet eniten yläkouluilaiset; sekä pojista että tytöistä 7 % vastasi kokeneensa sitä kerran viikossa tai useammin. (Kuvio 18).

Verkossa tapahtuvia seksuaalisen häirinnän kokemuksia on aiemmin kartoitettu muun muassa MLL:n Kuvagalleriakyselyssä (Mustonen & Peura 2007) ja

Kuvio 17. Sanallisen seksuaalisen häirinnän kokemusten yleisyys prosentteina sukupuolen ja koulumuodon mukaan.

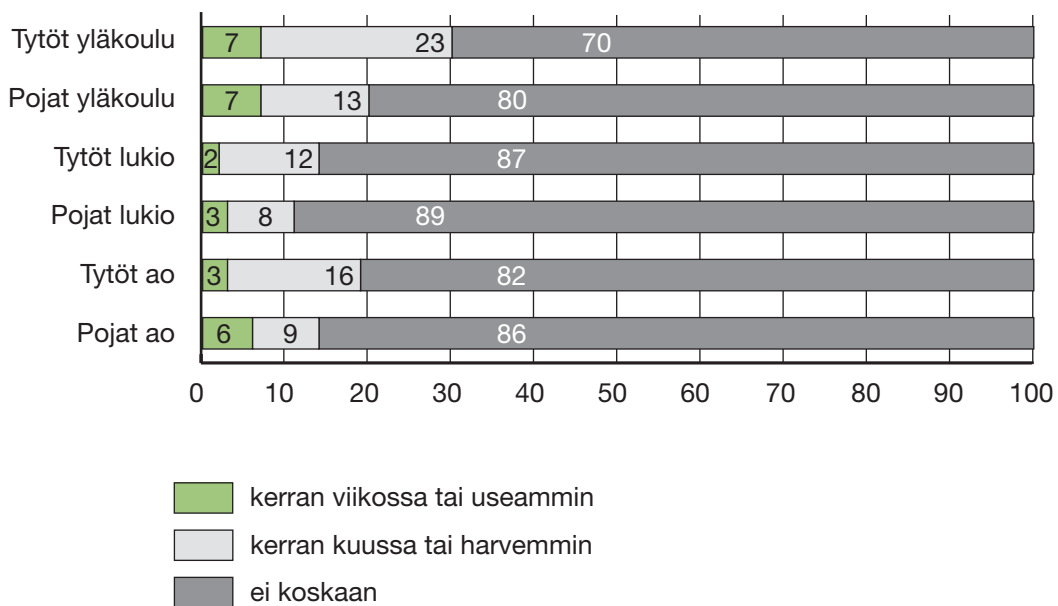

Pelastakaa Lapset ry:n Lapsen Ääni -kyselyssä 2008. Tämän kyselyn tulosten perusteella nuoret kokevat seksuaalista häirintää kuitenkin selvästi enemmän koulussa kuin verkossa. Seksuaalisesti häiritseviä viestejä oli viimeisen vuoden aikana saanut puhelimeensa noin joka kymmenes yläkoululaisista pojista ja tytöistä, viikoittain muutama prosentti. Internetissä tapahtuva seksuaalinen häirintä on hieman yleisempää: yläkouluikäisistä tytöistä 23 % ja pojista 13 % oli saanut seksuaalisesti häiritseviä viestejä internetin välityksellä.

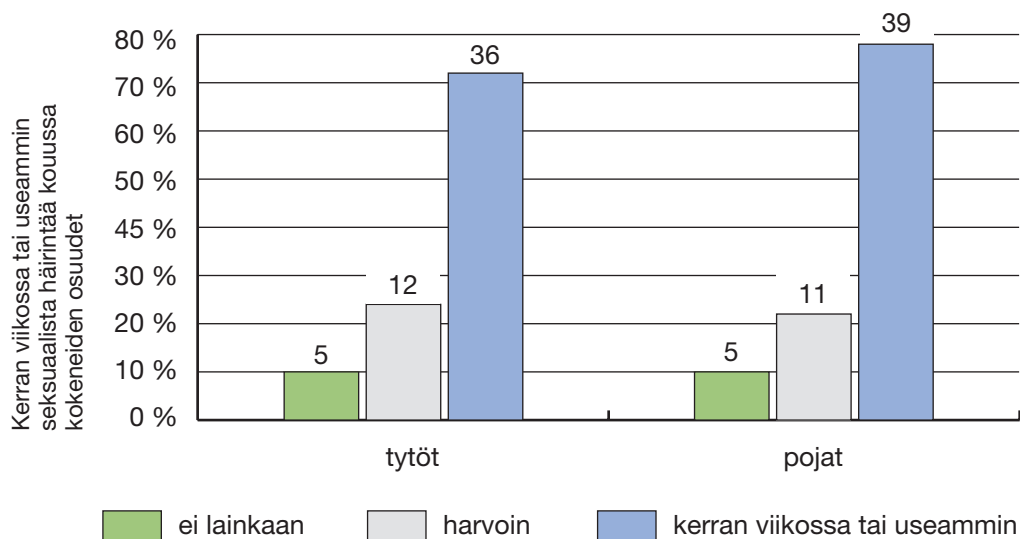
Vähintään viikoittain häirityksi oli tullut 4 % yläkoululaisista tytöistä ja 5 % pojista. Toisella asteella kännykän tai netin kautta koettu seksuaalinen häirintä oli jonkin verran harvinaisempaa lukuun ottamatta ammattioppilaitoksissa opiskelevia tyttöjä, joiden kohdalla häirinnän kokemukset olivat lähes yhtä yleisiä kuin yläkoululaisilla tytöillä.

Kuviossa 19 tarkastellaan seksuaalisen häirinnän ja kiusaamisen yhteyttä. Vertailua varten sanallisen ja fyysisen häirinnän muuttujat yhdistettiin yhdeksi seksu-

Kuvio 18. Fyysisen seksuaalisen häirinnän kokemusten yleisyys prosentteina sukupuolen ja koulumuodon mukaan.

Kuvio 19. Koulussa vähintään kerran viikossa tai useammin seksuaalista häirintää kokeneiden osuudet kiusaamiskokemusten useuden ja sukupuolen mukaan.

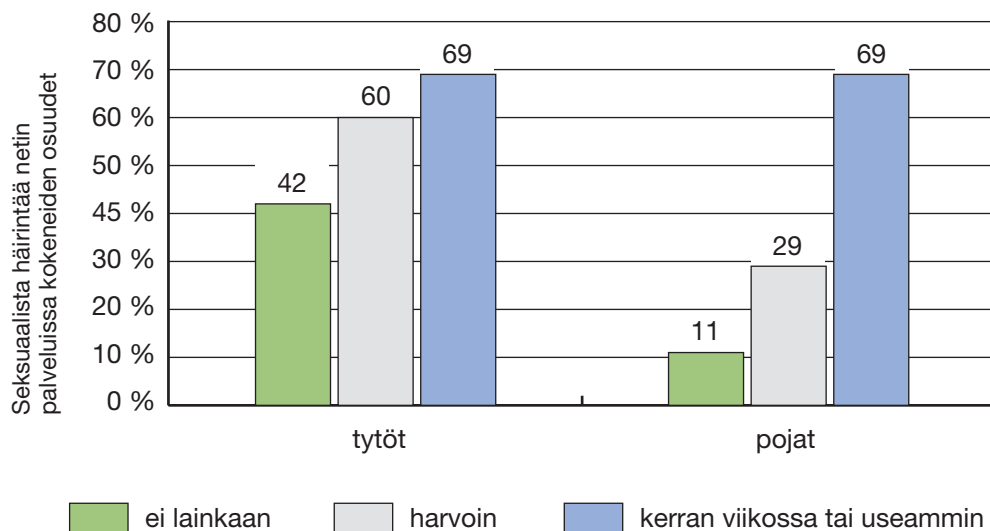
aalisen häirinnän kokemuksia kuvaavaksi muuttujaksi. Yhteys häirinnän ja kiusaamisen välillä on tulosten perusteella ilmeinen. Toisaalta häirintä on varmasti yksi kiusaamisen muoto ja toisaalta kiusatut oppilaat kokevat kiusaamisen lisäksi usein myös seksuaalista häirintää koulussa. Viikoittain kiusatuista tytöistä ja pojista yli kolmannes kokee viikoittain myös seksuaalista häirintää. Nuorista, jotka eivät koe lainkaan kiusaamista, 5 % kokee jatkuvaa sanallista tai fyysistä seksuaalista häirintää. Toistuvasti kiusatuilla tytöillä todennäköisyys siihen, että he kokevat myös toistuvaa seksuaalista häirintää, on noin seitsenkertainen, pojilla melkein kahdeksankertainen verrattuna nuoriin, joita ei kiusata lainkaan.

Kuviossa 20 tarkastellaan koulussa ja netissä koetun seksuaalisen häirinnän yhteyttä. Ovatko samat nuoret häirinnän kohteena koulussa ja verkossa? Kuten kuviosta nähdään tytöillä nettihäirinnän kokemukset jakaantuvat kohtalaisen tasaisesti sekä koulussa häirintää

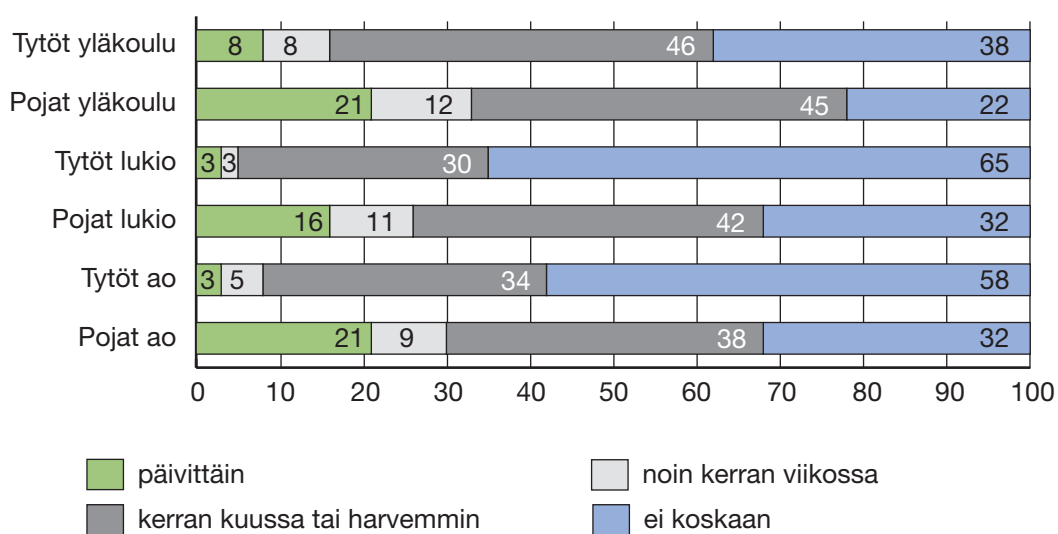
kokeville että muille nuorille. Sen sijaan ne pojat, jotka kokevat häirintää koulussa, kertovat kokevansa sitä huomattavasti useammin myös verkossa kuin muut pojat. Ero on jopa kuusinkertainen.

Kuviosta 21 nähdään, että seksuaalisuuteen liittyvä nimittely on erittäin yleistä varsinkin poikien ja yläkouluikäisten tyttöjen keskuudessa. Yläkouluikäisistä sekä ammattioppilaitoksissa opiskelevista pojista noin kaksi viidesosaa kokee seksuaalisuuteen viittaavalla ilmauksella nimittelyä päivittäin. Vastaajilta kysyttiin myös, kokevatko he itseensä kohdistuvan nimittelyn loukkaavaksi. Tulosten perusteella tytöt kokevat nimittelyn poikia loukkaavampana kaikilla kouluasteilla. Yläkouluikäisistä tytöistä 27 % ja pojista 22 % ilmoitti kokevansa nimittelyn loukkaavaksi. Vastaavat prosentit olivat lukiossa tytöillä 21 % ja pojilla 9 %. Ammattioppilaitoksissa opiskelevista tytöistä 24 % ja pojista 13 % ilmoitti kokevansa nimittelyn loukkaavana.

Kuvio 20. Seksuaalista häirintää netin palveluissa tai sovelluksissa kokeneiden osuudet prosentteina koulussa koetun seksuaalisen häirinnän useuden ja sukupuolen mukaan.

Kuvio 21. Seksuaalisuuteen viittaavan nimittelyn (esim. huora, lesbo, homo) kokemusten yleisyys koulumuodon ja sukupuolen mukaan.

10. Yhteenveto ja johtopäätökset

Kouluviihtyvyydessä myönteistä kehitystä

Tämän kyselyn tulosten mukaan selvä enemmistö nuorista viihtyy koulussa hyvin, mutta kouluviihtyvyys laskee kuitenkin vuosien mittaan. Parhaiten koulussa viihdytään kunkin kouluasteen ensimmäisenä vuonna, huonoiten viimeisenä. Eniten kehittämistä on yläkoulukaisten poikien kohdalla. Heistä joka neljäs ilmoitti, ettei viihdy koulussa.

Valtaosa nuorista kokee olonsa turvalliseksi koulussa, mikä on tärkeä edellytys kaikelle oppimiselle. Turvatomuus on yhtä yleistä yläkouluissa ja ammattioppilaitoksissa, joissa noin yksi kymmenestä oppilaasta ei koe oloaan turvalliseksi.

Vaikka tämän aineiston otanta ei yleistettävyydessään yllä kouluissa kerättyjen pitkittäistutkimusten tasolle, voidaan sillä tehdä suuntaa-antavia vertailuja tunnettuihin pitkittäisaineistoihin. WHO:n Koululaistutkimusten perusteella (Kämppe ym. 2008) kouluviihtyvyys on kehittynyt myönteisesti 2000-luvulla. Tämän aineiston tulosten perusteella näyttää vahvasti siltä, että myönteinen kehitys on jatkunut myös viime vuosina – huolimatta kouluväkivaltatapauksista ja koulu-uhkauksista.

Eniten kiusataan välitunneilla ja oppitunneilla

Edellä esitetyistä myönteisistä tuloksista huolimatta tämän kyselyn vastaajissa oli huomattava määrä nuoria, jotka ilmoittivat joutuneensa vähintään viikoittaisen kiusaamisen kohteeksi. Yläkoululaisista tytöistä toistuvasti kiusattuja oli 11% ja pojista 14%. Ammattioppilaitoksissa kiusaaminen oli jonkin verran ja lukioissa selvästi harvinaisempaa kuin yläkoulussa. Kiusaamisen yleisyyttä kuvaavat tulokset eivät ole suoraan vertailukelpoisia Kouluterveyskyselyyn, koska tulokset sisältävät myös verkossa tapahtuvan kiusaamisen. Kiusaamisen yleisyyden kehitystä Suomessa seurataan Kouluterveyskyselyn avulla.

Kiusaamista tapahtuu eniten välituntien aikana. Kolme neljästä kiusaamista kokeneista oli tullut kiusatuksi välitunneilla. Konkreettinen toimenpide kiusaamisen eh-

käisemiseksi välitunneilla on ohjatun välituntitoiminnan järjestäminen. Välituntitoiminnalle olisi selvästi tarvetta, sillä joka kymmenes yläkoululainen ilmoitti tuntevansa itsensä yksinäiseksi välitunneilla. Heistä jopa kolme neljästä oli myös kiusattuja. Monissa kouluissa onkin viime vuosina käynnistetty ohjattua välituntitoimintaa, ja syksyllä 2009 vietetään jälleen valtakunnallista MLL:n välituntiviikkoa. Tukioppilaat ovat olleet mukana järjestämässä välituntitoimintaa ja parantamassa yksinäisten oppilaiden mahdollisuuksia myönteisiin vertaissuhteisiin. Toisaalta myös välituntivalvonnan parantamisella voitaisiin konkreettisesti parantaa kiusaamistilannetta monessa koulussa. Tietysti sillä edellytyksellä, että opettajat myös sitoutuvat havaitsemaan ja puuttumaan kiusaamiseen välitunnilla.

Toiseksi eniten kiusaamista tapahtuu oppitunneilla. Jopa puolet kiusatuista koki kiusaamista oppituntien aikana. Opettajan läsnäolo ei siis vielä sinänsä riitä lopettamaan kiusaamista, vaan kiusaaminen voi muuttua vaikeammin havaittavaksi (ks. esim. Pörhölä 2008). Niin sanottu epäsuora kiusaaminen oli yllättävän yleistä kaikissa vastaajaryhmissä: yli kolmannes kiusatuista oli kokenut epäsuoraa kiusaamista. Epäsuoraa kiusaamista kokivat eniten yläkoululaiset tytöt, joista kiusaamista kokeneista yli puolet oli kokenut juoruilua ja yli kolmannes porukasta poissulkemista.

Sanna Karhunen ja Maili Pörhölä (2007) ovat esittäneet, että opettajia pitäisi tukea huomaamaan ja puuttumaan myös vaikeasti havaittavan epäsuoran kiusaamisen muotoihin. Tämä vaatii sosiaalista silmää ja aikaa oppilasryhmän tarkkailuun. Miten tällainen onnistuu nykyisessä yläkoulussa? Toisaalta myös oppilaiden kesken olisi hyvä keskustella siitä, mikä on kiusaamista, jotta myös epäsuoran kiusaamisen uhrin osaisivat tunnistaa tulevansa kiusatuksi ja osaisivat ottaa kokemuksensa puheeksi aikuisen kanssa.

Koulukiusaaminen jatkuu netissä

Koulukiusaamisella on usein tarkoitettu ajan ja paikan suhteen rajattua, koulussa tai koulumatkalla tapahtuvaa kiusaamista. Sähköiset viestimet eli lähinnä matkapuhelimet ja internet hankaloittavat kuitenkin koulukiusaamisen mää-

rittelyä ajan ja paikan osalta merkittävästi. Internet kulkee yhä useammalla nuorella jo taskussa mukana. Koulu yhteisö jatkaa siis elämäänsä verkossa, ainakin oppilaiden välillä ja ehdoilla.

Tutkimuksen tulosten perusteella netti näyttää olevan yksi merkittävä koulukiusaamisen ympäristö ja monella tapaa yhteydessä muuhun koulukiusaamiseen. Nuoret kokevat netissä kiusaamista enemmän kuin kännyköiden välityksellä. Netissä koetaan kiusaamista myös enemmän kuin koulumatkoilla, mutta kuitenkin selvästi vähemmän kuin koulussa. Keskimäärin yksi kymmenestä kyselyyn vastanneesta oli kokenut kiusaamista netissä, yläkoululaisista tytöt selvästi useammin kuin pojat. Osa netissä tapahtuvasta kiusaamisesta tapahtuu nimimerkin suojassa siten, että kiusattu ei itsekään tiedä, ovatko kyseessä samat kiusaajat kuin koulussa. Silti netissä kiusatuista selvästi yli puolet tiesi kiusaajien olevan oman koulunsa oppilaita.

Verkossa tapahtuva kiusaaminen on haaste koulukiusaamisen huomaamisen ja siihen puuttumisen kannalta. Nuoret eivät kovin helposti kerro verkossa kohtaamistaan ikävyyksistä sellaisille aikuisille, joille nuorten käyttämät verkkoympäristöt ovat kovin vieraita (ks. esim. Mustonen & Peura 2007). Nuorten käyttäytymistä ohjaa melko vahva käsitys siitä, että verkossa tapahtuvaan kiusaamiseen ei pystytä käytännössä puuttumaan. Nuorten oikeusturvaa vakavissa nettikiusaamistapauksissa tulisikin parantaa nykyisestä ja yhteistyötä netin palveluntarjoajien ja poliisin kanssa kehittää niin, että muun yhteiskunnan pelisäännöt olisivat voimassa myös verkossa. Myös tukioppilaat voivat toimia verkossa tapahtuvan kiusaamisen huomaajina ja ehkäisijöinä.

Verkossa tapahtuvan kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi olisi tärkeää käsitellä sitä osana turvallisen ja vastuullisen internetin käytön opetusta kouluissa. Verkkokäyttäytymistä käsitteleviin lakeihin ja netiketin opettamiseen on olemassa oppimateriaaleja ja muuta tukea. Olisi myös tärkeää, että koulun henkilökunta ja nuorten vanhemmat tutustuisivat nuorten netin käyttöön ja kiusaamisen uusiin muotoihin verkossa, jotta netissä tapahtuvia kiusaamistapauksia osataan selvittää, ja nuoret uskaltavat puhua niistä aikuisille. Yhteistyö kotien kanssa on verkossa tapahtuvan kiusaamisen ehkäisemiseksi erityisen tärkeää. Verkossa tapahtuvaa kiusaamista ja häirintää on hyvä käsitellä myös koulun vanhempainilloissa.

Netissä ja kännykällä tapahtuvan kiusaamisen mahdollisuus tulisi selvittää aina koulukiusaamistapausten käsittelyn yhteydessä, ja käytäntö tulisi kirjata koulujen kiusaamisen vastaiseen suunnitelmaan. Kyselytulosten mukaan noin joka viides kiusattu oli kokenut kiusaamista sekä koulussa että netissä. Tapauksia selvittämällä voidaan puuttua myös sellaisiin tapauksiin, joissa kiu-

saaminen on loppunut koulussa, koska siihen on puuttuttu, mutta jatkunut sen jälkeen netissä tai kännykällä. Vaikka kiusaaminen olisi sinänsä jo loppunut, voidaan puuttumisella helpottaa uhrin kärsimyksiä, jos leimaavan materiaalin leviäminen verkossa saadaan estettyä.

Verkossa tapahtuvan kiusaamisen yleistymisen ja sen tiivis yhteys kouluyhteisöön tulisi ottaa huomioon koulukiusaamista käsittelevissä kartoituksissa ja tutkimuksissa. Koulukiusaamisen määrittelemisen on vaikeutunut, ja eri ihmiset saattavat tulkita hyvin eri tavalla, onko esimerkiksi nettiin levitetty juoru nimenomaan koulukiusaamista. Nettikiusaamisen mittaamiseen sopii myös heikosti kiusaamiskertojen frekvenssiä tai aikaa perinteisesti mittaavat kysymykset, kuten ”kiusattu kerran viikossa”. Nettikiusaaminen voi olla pitkäkestoista, mutta ei välttämättä kovin systemaattista: yksittäinen kuva tai juoru voi kiertää verkossa pitkään tai olla jopa pysyvästi nähtävillä. Näistä erityispiirteistä huolimatta nettikiusaamista ei tule käsitellä kouluissa erillisenä kysymyksenä, vaan osana laajempaa kiusaamisilmiötä.

Fyysinen väkivalta ja seksuaalinen häirintä usein osa kiusaamista

Pojat kokevat tyttöjä enemmän fyysistä kiusaamista, erityisesti yläkoulussa. Neljä kymmenestä kiusatusta yläkoululaisesta pojasta oli kokenut fyysistä kiusaamista kuten lyömistä, potkimista tai tönimistä. Poikien kokema kiusaaminen oli tyttöjä useammin omaisuuteen kohdistuvaa, esimerkiksi omaisuuden vahingoittamista tai varastamista.

Kyselyssä selvitettiin fyysisen väkivallan kokemuksia myös yleisemmin, koska kaikki väkivalta ei suinkaan ole kiusaamista. Yläkoulun pojista noin kolmannes oli kokenut fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa koulussaan viimeksi kuluneen vuoden aikana, kun vastaavasti yläkouluikäisistä tytöistä väkivaltaa oli kokenut joka kymmenes. Toisella asteella väkivallan kokemukset ovat huomattavasti harvinaisempia kuin yläkoulussa.

Fyysisen väkivallan kokemukset olivat hyvin usein yhteydessä koettuun kiusaamiseen. Kiusatut nuoret kokevat siis huomattavasti useammin fyysistä väkivaltaa kuin muut nuoret. Erityisen selvä tämä yhteys oli tyttöillä. Kaikista vastanneista tytöistä toistuvasti kiusatuilla fyysisen väkivallan kokemukset olivat yli kymmenen kertaa yleisempiä kuin niillä, jotka eivät kokeneet kiusaamista. Johtopäätöksenä voidaan esittää, että tyttöjen kokeman fyysisen väkivallan taustalta löytyy erittäin usein myös kiusaamista. Tämä tulee ottaa huomioon selvitettäessä yksittäisiä tyttöjen välisiä väkivaltilanteita koulussa.

Seksuaalinen häirintä näyttää olevan koulussa likimäärin yhtä yleistä kuin kiusaaminen. Nuoret kokevat selvästi

eniten seksuaalista häirintää toisten nuorten tekemänä. Sanallisesta seksuaalisesta häirinnästä eli ulkonäön kommentoinnista, nimittelystä ja ehdotuksista kärsivät eniten yläkouluikäiset tytöt. Enemmän kuin joka toinen yläkouluikäinen oli kokenut seksuaalista häirintää, heistä 12 % viikoittain. Myös yli kolmannes yläkouluikäisistä pojista ilmoittivat kokeneensa häirintää, 11 % viikoittain. Luki-oissa ja ammattioppilaitoksissa pojat kokivat jopa tyttöjä useammin jatkuvaa, vähintään viikoittaista seksuaalista häirintää. Fyysistä häirintää eli vastentahtoista kápälöintiä tai koskettelua olivat kokeneet eniten yläkoululaiset; sekä pojista että tytöistä 7 % vastasi kokeneensa sitä kerran viikossa tai useammin.

Kyselyn tulosten perusteella seksuaalisen häirinnän ja kiusaamisen välillä on ilmeinen yhteys. Kiusatut oppilaat kokevat kiusaamisen lisäksi usein myös seksuaalista häirintää koulussa. Viikoittain kiusatuista tytöistä ja pojista yli kolmannes kokee viikoittain myös seksuaalista häirintää. Kiusatuilla tytöillä todennäköisyys siihen, että he kokevat myös toistuvaa seksuaalista häirintää, on noin seitsenkertainen, pojilla melkein kahdeksankertainen verrattuna niihin nuoriin, joita ei kiusata. Kyselyn mukaan nuoret kokevat seksuaalista häirintää selvästi enemmän koulussa kuin verkossa.

Merkittävää on, että nekin oppilaat, joita ei kiusata, kokevat seksuaalista häirintää koulussa. Kertooko tulos siitä, että nuoret eivät tunnista seksuaalista häirintää kiusaamisen tai väkivallan muodoksi? Onko homottelu ja huorittelu sekä vastentahtoinen kápälöinti niin arkipäiväistäynyttä, että nuoret eivät luokittele sitä kiusaamiseksi? Ei siis riitä, että koulussa puhutaan kiusaamisesta. On puhuttava myös tasa-arvosta, toisen kunnioittamisesta ja jokaisen oikeudesta fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen. Päiväkodeissa ja kouluissa on tarpeen toteuttaa turvataitokasvatusta lasten ja nuorten suojaamiseksi väkivallalta ja häirinnältä. Lisäksi on tärkeä vaikuttaa koulun toimintakulttuuriin. Koulun aikuiset voivat vaikuttaa joka päivä esimerkiksi puuttumalla systemaattisesti nuorten väliseen homotteluun ja huoritteluun.

Kiusaamisesta kertominen koulussa harvoin auttaa kiusattua

Oppilaita neuvotaan usein kertomaan opettajalle tai muulle koulun aikuiselle, jos he joutuvat kiusatuksi. Ainakaan yläkouluissa tätä neuvoa ei kuitenkaan välttämättä kannata noudattaa. Tutkimusten tulosten perusteella koulun henkilökunnalle kertominen näyttää huolestuttavan usein jopa pahentavan kiusatun tilannetta. Yleisintä on, että puhuminen ei vaikuta tilanteeseen lainkaan, tyttöjen kohdalla vielä poikia yleisempää. Yli puolet nuorista ei

näytä hyötynneen siitä, että oli puhunut koulun henkilökunnan kanssa kiusaamisestaan. Erityisen huolestuttavaa on se, että useampi kuin joka kymmenes kiusaamisestaan koulun henkilökunnalle puhuneista nuorista koki, että tilanne oli pahentunut puhumisen vuoksi. Tulosten mukaan myös melkein joka kolmas kiusatuista nuorista ei kerro asiasta kenellekään juuri siksi, että ei usko siitä olevan mitään hyötyä. Kouluissa olisikin tärkeä pohtia, miten nuorten luottamusta koulun aikuisten kykyyn auttaa voisi vahvistaa.

Kaikista vastanneista yli puolet piti koulun henkilökunnalle puhumista jo lähtökohtaisesti vaikeana. Koulun arjessa tulisi olla riittävästi arkista kanssakäymistä mahdollistavia suvantopaikkoja. Ongelmatilanteista on vaikea kertoa, ellei koulun aikuisilla ole aikaa kysyä oppilaiden kuulumisia ja keskustella arjen asioista. Kouluissa voisi myös olla extranet tai muu verkkopalvelu, jonne nuoret voisivat kirjoittaa nimettöminä viestejä kiusaamisesta, omista kiusaamiskokemuksistaan tai havaitsemastaan kiusaamisesta. Viestejä voisi lähettää myös nuoren havaitsemista uhkatilanteista, kuten kaverin itsemurhaan liittyvistä suunnitelmista. Viestien lukuoikeus olisi vain esimerkiksi oppilashuoltoryhmällä, joka miettii ja toteuttaa tarvittavat toimenpiteet.

MLL:n Kiusaamiskyselyssä 2007 yli puolet (61 %) opettajista vastasi, ettei heillä ole riittävästi koulutusta koulukiusaamisen käsittelyyn. Samassa kyselyssä tuotiin esiin, että monista kouluista puuttui vielä kiusaamisen vastainen suunnitelma. Tilanne on viime vuosina parantunut muun muassa Opetusministeriön rahoittaman KiVa Koulu¹ -hankkeen ansiosta. On tärkeää varmistaa, että opettajilla on riittävästi tietoa kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta ja että kouluissa on yhtenäiset käytännöt. Tämä ei kuitenkaan vielä riitä, elleivät opettajat koe kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista osaksi omaa rooliaan kouluyhteisössä. Oppilasryhmiä lähimpänä toimivien opettajien keskeinen merkitys kiusaamisen ehkäisyssä tulisi huomioida niin kouluyhteisöjen johtamisessa kuin aineopettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa.

Vanhempien kanssa puhuminen auttaa, moni ei kuitenkaan puhu

Rohkaisevaa on, että enemmistö nuorista luottaa omiin vanhempiinsa sekä kokee, että vanhemmille olisi hyvä kertoa kiusatuksi joutumisesta. Omille vanhemmille puhuminen oli myös helpottanut enemmän kuin

1 KiVa Koulu -hanke toteutetaan Turun yliopiston psykologian laitoksen ja Oppimistutkimuksen keskuksen yhteistyönä. Lisätietoa: www.kivakoulu.fi

joka toisen kiusatun nuoren tilannetta, ja vanhempien kanssa puhuminen oli huonontanut tilannetta vain harvoin. Toistuvasti kiusaamista kokeneista nuorista kuitenkin todella moni, lähes joka toinen (46 %) ei ollut puhunut asiasta vanhempiensa kanssa lainkaan.

MLL:n ja Taloustutkimuksen vanhemmille tekemän kouluhyvinvointikyselyn (2009) mukaan suurin osa vanhemmista saa tiedon lapsen kohdistuvasta kiusaamisesta yleensä lapselta itseltään. Hyvin harvoin tieto tulee vanhemmalle opettajalta. Kiusaamisen ehkäisyn kannalta on erityisen tärkeää, että kodin ja koulun välinen yhteistyö on toimivaa ja luontevaa. Kynnys puuttua kiusaamiseen madaltuu ja asioiden selvittäminen helpottuu, jos opettajat ja vanhemmat tuntevat toisiaan. Myös vanhempien keskinäinen tuntemus edesauttaa kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista.

Koulujen vanhempainilloissa tulisi keskustella koulun kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmasta ja sopia yhteisistä toimintatavoista. Tätä ei ole monessakaan koulussa vielä tehty. Valtakunnallisen kyselyaineiston mukaan koulun suunnitelmaa kiusaamisen ehkäisemiseksi ja kiusaamiseen puuttumiseksi oli työstänyt yhdessä huoltajien kanssa vain vähän yli viidennes kouluista (Salmivalli & Poskiparta 2007). MLL:n kouluhyvinvointikyselyn (2009) mukaan vain kolmannes vanhemmista oli nähnyt koulun suunnitelman kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Vanhemmista vain puolet uskoi, että lapsen koulussa on riittävät toimintamallit ja ohjeet kiusaamistapauksissa.

Kodin ja koulun yhteistyön lisäksi myös vanhemmat tarvitsevat tietoa kiusaamisen tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi. Vanhempia tulisi rohkaista siihen, että he säännöllisesti kysyvät lapsiltaan, kiusaataanko heitä tai kiusaavatko he koulussa. Tärkeää on myös, että vanhemmat kannustavat lapsiaan puolustamaan kiusattuja.

Hyvät vertaissuhteet ehkäisevät parhaiten kiusaamista

Tämän kyselyn ja jo aiempien tutkimusten mukaan kiusaaminen tulee harvoin koulun henkilökunnan tietoon. Silloinkin siihen puuttuminen näyttää tuottavan valitettavan harvoin tulosta. Hyytiäisen (2003) tutkimuksen mukaan opettajat myös välttelevät puuttumista, koska kiusaamistapauksien selvittäminen on niin vaikeaa. Kiusaamiseen puuttuminen on tärkeää, mutta kiusaamisen vähentämiseksi koulurauhатыön painopistettä pitäisi siirtää ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin. Oppilaiden väliset vertaissuhteet ja niiden tukeminen sekä oppilaskulttuurin epävirallisiin normeihin vaikuttaminen osoit-

tautuvat tämän kyselyn valossa kaikkein tärkeimmiksi ja tehokkaimmiksi ennaltaehkäisevän työn alueiksi.

Myös monissa aiemmissä tutkimuksissa on osoitettu vertaissuhteiden ja kiusaamisen kietoutuvan monella tapaa yhteen. Vertaissuhteilla on suuri merkitys nuorten oppimismotivaatiolle, kouluviihtyvyydelle sekä terveelle persoonallisuuden kehitykselle, joten asiaa ei tarvitse katsoa vain kiusaamisen näkökulmasta (ks. esim. Salmivalli 2005).

Kyselyn tulosten perusteella yksinäiset oppilaat ovat usein myös kiusattuja koulussaan. Toisaalta ystävyys-suhteet suojaavat lasta ja nuorta koulukiusaamiselta: kaveri on paras puolustaja ja kuuntelija kiusaamistilanteissa. Noin kolme neljästä kiusatusta oli saanut apua tilanteeseensa, jos oma kaveri oli noussut puolustamaan kiusattua. Kielteisiä vaikutuksia kaverin puolustamisesta on vain harvoin.

On huolestuttavaa, että edelleen pieni ryhmä yläkoululaisia poikia ilmoittaa ettei heillä ole yhtään ystävää. Koulun tulisi kiinnittää huomiota nuorten vertais- sekä ystävyys-suhteisiin sekä tukea niiden laadua ja pysyvyyttä myös yläkoulussa. Opetusryhmien muodostamisessa pitäisi huomioida olemassa olevat vertaissuhteet ja yksinäisten oppilaiden tukeminen. Oppilasryhmän sosiaalisten suhteiden havaitseminen vaatii kuitenkin aikaa ja kiireettömyyttä. Tämä voi olla haastavaa yläkoululle sekä yksittäisille opettajille, koska he näkevät luokan vain oman oppiaineen opetuksen yhteydessä. Vertaissuhteita ja sosiaalisia taitoja voidaan tukea monin tavoin myös osana eri aineiden opetusta. Turvallisten ryhmien rakentaminen erilaisten yhteistoinnallisten harjoitusten ja opetusmenetelmien avulla tulisi kiinnittää vahvemmin osaksi opetussuunnitelmaa ja opettajien ammattiosaamista.

Koulussa voidaan myös opettaa vuorovaikutustaitoja ja sitä kautta tukea vertaissuhteiden solmimista ja ryhmään kiinnittymistä. Tukioppilaita käytetään monessa yläkoulussa apuna 7.-luokkalaisten tutustuttamisessa toisiinsa ja uuteen kouluun. Tukioppilaiden kokemusta ja tietoa sekä vertaistukea tulisi hyödyntää entistä enemmän ystävyys- ja vertaissuhteiden tukemisessa. Koulun kerhotoiminnalla voidaan tukea samasta asiasta kiinnostuneita nuoria löytämään yhteistä tekemistä myös oppituntien ulkopuolella. Koulujen tulisi nähdä itsensä entistä enemmän yhteisönä, jonka hyvinvointiin ja viihtyvyyteen tulee kiinnittää huomiota. Oppilashuollon tehtävä on oppilaan sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen, mikä tarkoittaa myös ystävyys- ja vertaissuhteiden tukemista.

Oppilaat mukaan turvallisen kouluyhteisön rakentamiseen

Oppilasryhmän keskuudessa vallitsevat epäviralliset normit ylläpitävät kiusaamista, vaikka yksilöt sinänsä ajattelevatkin, että kiusaaminen on väärin. Kyselyn tulosten mukaan vain seitsemän kymmenestä yläkoululaisesta oli sitä mieltä, että heidän koulussaan kiusaaminen ei ole hyväksyttyä. Yläkoululaisista enemmän kuin joka kolmas (36 %) ilmoitti, että heidän koulussaan saa myös arvostusta kiusaamalla muita. Lisäksi yläkoululaisista melkein joka toinen oli sitä mieltä, että heidän koulussaan täytyy varoa tai osata käyttäytyä oikein, ettei itse joudu kiusatuksi. Vain joka kolmas yläkoululaisista oli sitä mieltä, että heidän koulussaan ei oman erilaisuuden takia joudu kiusatuksi tai syrjityksi.

Epävirallisiin normeihin voidaan vaikuttaa ja niiden sosiaalista valtaa voidaan rajoittaa monella tavoin. Tärkeää on ensin tunnistaa epävirallisten normien ja kiusaamiselle polttoainetta antavien ryhmän kulttuuristen arvostusten olemassaolo (ks. Hamarus 2008). Epävirallisiin, kiusaamista ylläpitäviin normeihin voidaan päästä käsiksi esimerkiksi käsittelemällä kiusaamisilmiötä oppitunneilla siten, että nuoret pohtivat omaa osuuttaan tilanteissa, joissa jotakuta kiusataan. Myönteiseen oppilaskulttuuriin vaikutetaan parhaiten osallistamalla oppilaita koulun ilmapiiriin ja viihtyvyyden luomiseen. Jos tukioppilaat ovat luokassa suosittuja oppilaita, heillä voi olla paljonkin sosiaalista valtaa luokassa vallitsevien epävirallisten normien suhteen (Hamarus 2006).

On siis erittäin merkityksellistä, että nuoret otetaan mukaan ja heidän osallisuuttaan pidetään tärkeänä kiusaamisen vastaisessa työssä. Lapsiasianvaltuutetun mukaan (2009) nuorten osallisuuden esteet koulussa liittyvät lähinnä koulun toimintakulttuuriin, asenteisiin ja arvoihin. Kiusaamisen ehkäisyyn tarvitaan kaikki yhteisön jäsenet. Aikuinen voi vahvistaa ja luoda edellytyksiä nuorten omaehtoiseen haluun lopettaa kiusaaminen omassa yhteisössään. Yksilötasolla lähes kaikki nuoret ovat kiusaamista vastaan – tämä arvopohja pitäisi saada näkyväksi ja sitä kautta vaikuttaa kiusaamista ylläpitäviin epävirallisiin normeihin.

Tukioppilastoiminnalla voidaan tukea sellaisen oppilaskulttuurin syntymistä, jossa kiusaamista ei hyväksytä ja ketään ei jätetä yksin. Tämän kyselyn tulosten perusteella tukioppilaat ovat tärkeitä henkilöitä myös silloin, kun kiusaamista tapahtuu. Kyselyssä tukioppilaille kiusaamisesta kertomista pidettiin keskimäärin yhtä helppona kuin koulun henkilökunnalle puhumista. Tukioppilaille kiusaamisesta puhumisesta oli ollut myös apua yhtä usein, mutta haittaa harvemmin kuin koulun henkilökunnalle puhumisesta. Tukioppilaat

ovat usein parempia puolustamaan kiusattuja kuin koulun henkilökunta: yläkoululaisista pojista tasan puolet ja tytöistäkin lähes puolet koki oman tilanteen parantuneen tukioppilaan noustua puolustamaan kiusattua. Täytyy kuitenkin muistaa, että kiusaamistapauksiin puuttuminen on lopulta aina aikuisten, ei tukioppilaiden, vastuulla (Salovaara 2005). Sellaisissa kouluissa, joissa tukioppilaita on koulutettu ja heillä on opettajien tuki kiusaamisen ehkäisyyn, toiminnan tulokset ovat varmasti vielä parempia. Myös oppilaskunnan tulisi omalla toiminnallaan pyrkiä vaikuttamaan luokassa vallitseviin sosiaalisiin suhteisiin ja kouluyhteisön virallisiin ja epävirallisiin normeihin.

Kaiken kaikkiaan kiusaamisen ehkäisy ja koulurauhan² rakentaminen vaatii pitkäjänteistä työtä koulun toimintakulttuurin muuttamiseksi. Tämän työn päämäärät ovat ennen kaikkea myönteisiä, kuten kouluviihtyvyys, turvallisuus, hyvä ilmapiiri, osallisuus ja yhteisöllisyys. Mannerheimin Lastensuojeluliitto haastaa kaikki koulut ja oppilaitokset tekemään oman vuosittaisen koulurauhasuunnitelmansa, koska kouluyhteisön muutoksen täytyy lähteä koulun sisältä käsin. Koulurauhatyön tueksi tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä, jossa nuorten ja vanhempien aktiivinen osallistuminen on ratkaisevan tärkeää.

Kyselyn tuloksissa näkyi myös verkossa tapahtuvan sosiaalisuuden haasteet koulujen kiusaamisen vastaiseen työhön. Kouluyhteisö elää jo omaa elämäänsä nuorten verkkoympäristöissä koulun fyysisten ja ajallisten rajojen ulkopuolella. Voisiko sosiaalisen median myönteisiä mahdollisuuksia valjastaa myös koulun yhteisöllisyyden tukemiseksi? Internetin on todettu mahdollistavan erilaisten ihmisten osallisuutta, osallistumista ja vaikuttamista, jopa demokratiaa uudella tavalla. Tulevaisuuden koulussa oppilaiden hyvinvointia ja osallisuutta rakennetaan varmasti myös blogien, wikien ja twittereiden välityksellä – näitähän kutsutaan yhteisöllisiksi työkaluiksi. Parhaimmillaan ne mahdollistavat moniarvoisen yhteisöllisyyden, jossa yhteisön jäsenillä on erilaisia, omaehtoisia tapoja osallistua ja olla osallisia omassa kouluyhteisössään.

2 Koulurauha on MLL:n, Opetushallituksen, sisäasiainministeriön poliisiosaston ja Folkhälsanin yhteinen ohjelma, jonka tavoitteena on rakentaa psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti turvallinen kouluvuosi. Lisätietoa ja aineistoja koulurauhatyöhön löytyy osoitteesta www.koulurauha.fi.

Keskeiset tulokset ja suositukset

Kiusaaminen tulee harvoin aikuisten tietoon ja siihen puuttuminen auttaa liian harvoin kiusatun tilannetta

- Koulun henkilökuntaa on koulutettava kiusaamisen ehkäisemiseen ja puuttumiseen.
- Kouluilla tulee olla yhteiset kirjatut toimintatavat kiusaamiseen puuttumiseksi ja koulun henkilökunta on perehdytettävä ja sitoutettava toimintatapoihin nykyistä paremmin.
- Opettajien ja oppilaiden vuoropuhelulle tulee varata aikaa luottamuksen rakentamiseksi ja keskinäisen ymmärryksen lisäämiseksi kiusaamisilmiöstä.
- Kiusaamiselle pitää sallia koulun arjessa useita määritelmiä ja keskustella niistä.
- Opettajien roolia kiusaamisen ehkäisyssä tulee vahvistaa niin koulu yhteisöjen johtamisessa kuin opettajien perus- kuin täydennyskoulutuksessa.
- Vanhempainilloissa tulee sopia kodin ja koulun yhteisistä kiusaamiseen liittyvistä toimintatavoista ja rohkaista vanhempia mukaan koulurauhatyöhön.
- Vanhempia tulee opastaa kiusaamisen tunnistamiseen ja siitä keskusteluun lastensa kanssa.
- Nuorille tulee tarjota mahdollisuus kirjoittaa nimettömästi viestejä kiusaamisesta tai muista uhkatilanteista esimerkiksi oppilashuoltoryhmälle. Tämä voidaan toteuttaa osana koulun verkkopalvelua.

Kiusaamista tapahtuu kaikilla kouluasteilla eniten välituntien aikana

- Välitunneilla tulisi olla ohjattua välituntitoimintaa.
- Välituntivalvontaa on tehostettava.
- Yksin välitunnilla oleviin oppilaisiin on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Netti on merkittävä kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän ympäristö

- Turvallisen ja vastuullisen internetin käytön opetusta on lisättävä.
- Vanhempien ja opettajien tulee perehtyä nuorten netin käyttöön, jotta netissä kiusatuksi tulleita nuoria osataan auttaa.
- Nettikiusaaminen tulee huomioida koulun kiusaamisen vastaisessa suunnitelmassa ja siitä pitää tiedottaa myös vanhemmille.
- Kiusaamistilanteita käsiteltäessä tulee myös selvittää, onko kiusaamista tapahtunut verkossa.
- Verkossa tapahtuvan kiusaamisen yleisyys ja sen tiivis yhteys kouluun tulee huomioida kiusaamistutkimuksissa entistä paremmin.

Kiusatut nuoret kokevat usein myös seksuaalista häirintää ja väkivaltaa

- Koulun työntekijöiden tulee puuttua systemaattisesti nuorten homotteluun ja huoritteluun.
- Yksittäistenkin seksuaalisen häirinnän tai väkivaltatilanteiden käsittelyssä on kartoitettava muu kiusaaminen.
- Koulussa on kiusaamisen lisäksi puhuttava tasa-arvosta, toisen kunnioittamisesta ja jokaisen oikeudesta fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen.
- Nuoria on opetettava tunnistamaan seksuaalisen häirinnän ja väkivallan muotoja ja opetettava suojautumaan niiltä.

Kiusaamista tulee ehkäistä tukemalla nuorten vertaissuhteita

- Nuorten vertaissuhteita ja sosiaalisia taitoja tulee vahvistaa koulussa.
- Sosiaalisten taitojen opetus sekä turvallisten ryhmien rakentamisen taidot ja menetelmät tulee kiinnittää vahvemmin osaksi opetussuunnitelmaa, sen toteutusta sekä aineopettajien ammattiosaamista.
- Opetusryhmien muodostamisessa tulee huomioida olemassa olevat vertais- ja ystävyys-suhteet, ryhmäyttäminen ja yksinäisten oppilaiden tukeminen.
- Koulun kerhotoimintaa tulee lisätä, tukea ja monipuolistaa edelleen.

Väkivallaton kulttuuri rakentuu vain demokratian ja vuoropuhelun avulla

- Koulurauhatyötä tulee tehdä laaja-alaisessa yhteistyössä myönteisten tavoitteiden kuten kouluviihtyvyyden, nuorten osallisuuden ja koulun ilmapiirin edistämiseksi.
- Oppilaat on otettava aktiivisesti mukaan kiusaamisen vastaiseen työhön ja kouluviihtyvyyden edistämiseen.
- Tukioppilastoiminnan ja oppilaskuntatoiminnan avulla tulee tukea sellaisen oppilaskulttuurin syntymistä, jossa kiusaamista ja muuta väkivaltaa ei hyväksytä ja ketään ei jätetä yksin.
- Tukioppilaiden valintaan, koulutukseen ja ohjaukseen tulee osoittaa riittävästi aikaa ja resursseja, jotta toiminnalla saadaan aikaan haluttuja tuloksia.
- Sosiaalisen median mahdollisuuksia tulee hyödyntää koulun yhteisöllisyyden ja nuorten ja aikuisten välisen vuoropuhelun edistämiseksi.

Lähteet

- Aula, M. K. 2009. **Lapsi koulun osallistujana ja vaikuttajana.** Tutkiva opettaja 1/2009.
<http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/kirjoitukset/kirjoitus/view/1395101>
- Berger, M., Wagner, T.H. & Baker, L.C. 2005. **Internet use and stigmatized illness.** Social Science and Medicine vol. 61
- Hamarus, P. 1998. **Älä kiusaa mua! Miten tunnistan ja estän koulukiusaamisen.** Länsi-Suomen lääninhallituksen julkaisusarja.
- Hamarus, P. 2006. **Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta.** Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Hamarus, P. 2008. **Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise.** Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.
- Hyytiäinen, A. 2003. **Sudenuoneesta opettajainhuoneeksi – Opettajainhuoneen ja oppilaan välisen interaktion etiikka.** Lapin yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 55
- Höistad, G. 2003. **Irti kiusaamisen kierteestä.** Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Karhunen, S. & Pörhölä, M. (2007). **Koulukiusaamisen viestinnälliset piirteet: havaitsemisen ja tunnistamisen haasteita** (verkkoartikkeli). Helsinki: Opetushallitus, Opettajien verkkopalvelu EDU.fi. <http://www.edu.fi/page.asp?path=498,1329,1330,17955,35388,35389,37979,68513>
- Konu, A. 2002. **Oppilaiden hyvinvointi koulussa.** Acta Universitatis Tamperensis 887. Tampere. Teoksessa (toim.) Kämppi, Välimaa, Tynjälä, Haapasalo, Villerg, Kannas. Peruskoulun 5., 7. ja 9. luokan oppilaiden koulukokemukset ja koettu terveys. WHO-Koululaistutkimuksen trendejä vuosina 1994–2006. Helsinki: Opetushallitus & Jyväskylän yliopisto.
- Kämppi, K., Välimaa, R., Tynjälä, J., Haapasalo, I., Villberg, J., & Kannas, L. 2008. **Peruskoulun 5., 7. ja 9. luokan oppilaiden koulukokemukset ja koettu terveys.** WHO-Koululaistutkimuksen trendejä vuosina 1994–2006. Helsinki: Opetushallitus & Jyväskylän yliopisto.
- Laine, K. & Neitola, M. 2002. **Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä.** Turku. Painosalama Oy.
- Luopa, P., Pietikäinen, M. & Jokela, J. 2008. **Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007.** Helsinki: Opetusministeriön julkaisuja.
- Ma, X. 2002. **Bullying in the middle school: Individual and school characteristics of victims and offenders.** School Effectiveness and School Improvement 13.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Taloustutkimus Oy. 2009. **Raportti kouluhyvinvointikyselystä lasten vanhemmille.** Saatavilla osoitteesta <http://www.mll.fi/kiusaaminen>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007. **Välitunnilla kiusataan.** Tiedote vuoden 2007 kiusaamiskyselyn tuloksista.
http://www.mll.fi/ajankohtaista/tiedotteet_ja_uutiset/?x41088=2336264
- Mustonen, A. & Peura, J. 2007. **Netin kuvagalleriat nuorten elämässä.** Nettikyselyn tuloksia 2007. Tulosten vertailua 2006 ja 2007. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. http://vanhemmat.mll.fi/lapsetjamedia/files/MLL_galleriaraportti_2007.pdf

Olweus, D. 1992. **Kiusaaminen koulussa.** Helsinki: Otava.

Opetusalan ammattijärjestö OAJ & Educa 2009 -messut: **Turvallinen opinahjo? -tutkimus.** Tiedote 14.1.2009, 2009.

Pelastakaa Lapset ry. 2008. **Lapsen ääni kysely.** Raportti lasten netin käytöstä. Pelastakaa lapset ry. http://www.pelastakaalapset.fi/assets/files/fi/raportit/Lapsenaanikysely_2008.pdf

Perusopetuslaki. 1998. www.suomenlaki.com

Pörhölä, M. **Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä – miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaisuuhteille?** Teoksessa: Autio, M., Eräranta, K. & Myllyniemi, S. (toim.) **Polarisoituvat nuoruus. Nuorten elinolot -vuosikirja 2008.** Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosianneuvottelukunta & Stakes.

Salmivalli, C. 1998. **Koulukiusaaminen ryhmäilmionä.** Tampere: Tammer-Paino.

Salmivalli, C. 2003. **Koulukiusaamiseen puuttuminen.** Juva: PS –kustannus.

Salmivalli, C. 2005. **Kaverien kanssa. Vertaisuuhteet ja sosiaalinen kehitys.** Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Salmivalli, C. & Poskiparta, E. 2007. **Kiusaaminen.** Teoksessa Rimpelä, M., Rigoff, A-M., Kuusela, J. & Peltonen, H. (toim.) **Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskoulussa.** Opetushallitus & Stakes.

Salokoski, T. & Mustonen, A. 2007. **Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin – katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja -säätelyn käytäntöihin.** Mediakasvatusseuran julkaisuja 2/2007.

Salovaara, R. 2005. **Huomaan. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali koulukiusaamisen ehkäisyyn.**

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry.

Smith, P., Pepler, D., & Rigby, K. 2004. **Bullying in schools. How successful can interventions be?** Cambridge: University Press.

Sourander, A., Jensen, P., Rønning, J.A., Niemelä, S., Helenius, H., Sillanmäki, L., Kumpulainen, K., Piha, J., Tamminen, T., Moilanen, I. & Almqvist, F. 2007. **Childhood? The Finnish "From a Boy to a Man" Study What Is the Early Adulthood Outcome of Boys Who Bully or Are Bullied in Childhood? The Finnish "From a Boy to a Man" Study.** <http://www.pediatrics.org/cgi/content/full/120/2/397>

Vaikuttavuustutkimus. 2006. www.kivakoulu.fi

Wilson, J. & Kelling, L. 1982. **Broken Windows. The police and neighbourhood safety.**

<http://www.codinghorror.com/blog/files/Atlantic%20Monthly%20Broken%20Windows.htm>

MLL
MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Onni löytyy arjesta.